

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ROZVOD MANŽELSTVÍ

Plzeň

2022

Vedoucí práce: JUDr. Kristýna Spurná

Předkládá: Petra Sýkorová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Petra SÝKOROVÁ**
Osobní číslo: **R16M0258P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Rozvod manželství**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Vývoj právní úpravy rozvodu manželství
3. Způsoby rozvodu manželství
4. Aktuální otázky rozvodu manželství
5. Úvahy de lege ferenda
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

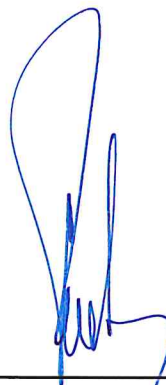
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Kristýna Spurná**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**



JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan



Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí/katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Rozvod manželství** zpracovala samostatně a citovala jsem všechny prameny a literaturu, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni 31. března 2022

Petra Sýkorová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Kristýně Spurné za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytla při zpracování této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ.....	3
1.1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	3
1.1.1. RODINA	3
1.1.2. MANŽELSTVÍ	4
1.1.3. ROZVOD MANŽELSTVÍ.....	5
1.2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZVODU	6
1.3. VÝVOJ MANŽELSKÉHO PRÁVA ZA RAKOUSKA-UHERSKA.....	7
1.3.1. OBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ	8
1.4. PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU V ČSR.....	9
1.4.1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY PO ROCE 1945.....	10
1.4.2. ZÁKON O RODINĚ	13
1.5. AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ.....	16
1.6. PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ V ANGLII.....	18
2 ZPŮSOBY ROZVODU MANŽELSTVÍ.....	21
2.1. TVRDOSTNÍ KLAUZULE JAKO PŘEKÁŽKA ROZVODU MANŽELSTVÍ	23
2.2. ROZVOD SE ZJIŠŤOVÁNÍM PŘÍČÍN ROZVRATU	25
2.3. ROZVOD BEZ ZJIŠŤOVÁNÍ PŘÍČÍN ROZVRATU	27
2.4. PROCESNÍ ASPEKTY ROZVODU	31
2.4.1. VĚCNÁ A MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOST	31
2.4.2. ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ A POPLATKOVÁ POVINNOST	32
2.4.3. ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ.....	33
2.4.4. PRŮBĚH ŘÍZENÍ	34
2.4.5. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY	36
2.5. ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD	36

3 AKTUÁLNÍ OTÁZKY V SOUVISLOSTI S ROZVODEM	38
3.1. EPIDEMIE COVID-19 OBECNĚ	38
3.2. SITUACE V ČR.....	38
3.3. DOPADY NA JUSTICI	39
3.4. DOPADY NA ROZVODOVOST	42
3.5. MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ ROZVODOVÝCH SPORŮ.....	46
3.5.1. COLLABORATIVE LAW	46
3.5.2. PRŮBĚH	47
3.5.3. ROZDÍL MEZI COLLABORATIVE LAW A SPORNÝM SOUDNÍM ŘÍZENÍM	49
3.5.4. COLLABORATIVE LAW V ČR	50
3.6. MEDIACE.....	52
3.6.1. PRŮBĚH MEDIACE	54
3.6.2. ROZDÍL MEZI MEDIACÍ A COLLABORATIVE LAW.....	59
4 ROZVOD DE LEGE FERENDA	61
ZÁVĚR.....	64
RESUMÉ.....	66
Seznam použitých zkratk.....	68
Seznam použité literatury	69
Odborná literatura.....	69
Soudní judikatura	71
Právní předpisy	71
Články	72
Internetové zdroje.....	74
Seznam příloh:.....	76

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma „Rozvod manželství“. Toto téma jsem si zvolila z toho důvodu, že rozvod manželství je stále hojně diskutovaným a aktuálním právním institutem, a to jak ve společnosti, tak i na advokátní půdě. Jde o institut, se kterým se ve svém životě pravděpodobně někdy setkal každý z nás, ať už osobně, anebo z doslechu. Dle mého je tomu tak hned z několika důvodů. Jedním z nich patrně bude skutečnost, že je stále téměř každé druhé manželství v České republice rozvedeno. Za rok 2020 činila dle Českého statistického úřadu rozvodovost 41% všech uzavřených manželství.¹ Nejčastěji se lidé rozvádí mezi druhým až pátým rokem od uzavření manželství, tudíž rozvod manželství tak přichází vcelku brzy po uzavření sňatku.

Další důvod, dle kterého považuji rozvod manželství za téma stále živé, a to i přesto, že uzavírání manželství se ve společnosti již netěší takové oblibě, jak tomu bývalo dřív², je skutečnost, že se ve světě dostávají do popředí nové metody, jak záležitosti ohledně rozvodu manželství vyřešit. Takže, i když se může jevit, že rozvod manželství má už svou zažitou formu, ve které není mnoho co zkoumat, opak je pravdou.

Cílem mé práce je podat čtenáři ucelený výklad právní úpravy rozvodu manželství s nastíněním historického vývoje a dobových pojetí rozvodu manželství na našem území. Dále se soustředím zejména na podrobný výklad jednotlivých způsobů rozvodu manželství, kde popíši jak hmotněprávní, tak stručně i procesněprávní stránku rozvodu. V další části práce se zaměřím na aktuální otázky týkající se rozvodů, a to zejména vliv celosvětové krize onemocnění Covid-19 na rozvody manželství, a s tím související možné budoucí využití alternativního mimosoudního řešení rozvodových záležitostí. V poslední části své diplomové práce shrnu úvahy „*de lege ferenda*“ nad budoucí právní úpravou.

Celá práce se pro lepší orientaci bude skládat z 5 částí. První část nabídne čtenáři úvod, kde si vytyčím cíle a směr své práce a uvedu zdroje, ze kterých budu

¹ Pohyb obyvatelstva 2020. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvatelstva-rok-2020>

² Za rok 1990 došlo k uzavření zhruba 90 000 manželství, za rok 2020 to bylo již o polovinu méně, tedy cca 45 000. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

pro svou diplomovou práci čerpat. Závěrečná část pak nabídne celkové shrnutí s uvedením dosažených klíčových poznatků.

V první kapitole mé práce bude na úvod čtenáři poskytnuta definice jednotlivých pojmů, které s rozvodem manželství úzce souvisí. Následuje historické nastínění právního vývoje rozvodu manželství s porovnáním jednotlivých právních předpisů rozvod upravujících. Závěrem této kapitoly bude výklad aktuální právní úpravy rozvodu manželství a následná krátká komparace s právní úpravou rozvodu manželství v Anglii.

Druhá kapitola bude obsahovat vymezení a výklad jednotlivých způsobů rozvodu manželství a podmínky, které jsou k jeho dosažení nutné. Následovat bude popis důležitých bodů procesněprávní stránky rozvodu manželství. Závěrem této kapitoly je pak čtenáři nastíněn i pojem administrativního rozvodu.

Aktuální otázky v souvislosti s rozvodem manželství rozpracuji v kapitole třetí. Zde bude nejdříve rozebrán vliv pandemie onemocnění Covid-19 na justici obecně a zejména pak na rozvody manželství. Na to naváže s podkapitolou věnující se mimosoudním možnostem řešení sporů, a to mediaci a collaborative law, a jejich možného využití v rozvodových sporech.

Čtvrtá kapitola bude věnována úvahám „*de lege ferenda*“ nad budoucí možnou právní úpravou v souvislosti s rozvodem manželství.

Zdroje, ze kterých budu pro svou práci čerpat, budou jak právní předpisy a komentářová literatura, tak i české a zahraniční právní články, doplněné odbornou monografií a v neposlední řadě zmíním i vybranou judikaturu. V částech týkajících se alternativního řešení rozvodových sporů budu využívat i internetové zdroje odborných institucí zabývajících se těmito postupy. Metoda, na základě které budu vybraná témata zpracovávat, bude metodou popisnou, zakončená v jednotlivých částech mými úvahami a celkovým zhodnocením.

1 PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ

1.1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Než přistoupím k vymezení klíčových pojmů této práce, považuji za účelné stručně uvést předmět úpravy rodinného práva a jeho zařazení v právním systému. V objektivním smyslu tvoří rodinné právo souhrn soukromoprávních norem, které upravují právní osobní stav člověka v rodině a vedle toho upravují také práva a povinnosti vyplývající z rodinně-právních vztahů. Těmito vztahy se rozumí manželství, partnerství osob stejného pohlaví, dále vztahy vznikající mezi rodiči a dětmi a vztahy náhradní rodinné péče.³

1.1.1. RODINA

Rodina je všeobecně známým a běžně užívaným pojmem, přesto není snadné jej jednoznačně vymezit. V aktuálně platných právních předpisech definice rodiny explicitně upravena není. Rodina není sama o sobě subjektem práv a povinností a je potřeba vnímat pojem rodiny daleko širěji, než jak lze v právní definici vystihnout.⁴ Poslední pokus o vystihnutí podstaty rodiny můžeme sledovat v Obecném zákoníku občanském (dále jen „OZO“), z roku 1811, kde zákonodárce upravil okruh členů takto:

„Rodinou se rozumějí rodičové se všemi svými potomky. Poměr mezi těmito osobami se nazývá příbuzenstvím, poměr však, který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela švakrovstvím.“⁵

Ucelenější výklad nabízí sociologické pojetí rodiny, kde je rodina charakterizována jako základní společenská a ekonomická jednotka, která je součástí každé lidské společnosti a jejíž hlavní funkcí je reprodukce, uspokojení potřeb a následná výchova potřebná k začlenění se do systému společenských vztahů. Mezi členy rodiny jsou typické vztahy manželské, rodičovské nebo sourozenecké.⁶

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. Rodinné právo. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 6. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9.

⁴ Tamtéž s. 47

⁵ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, § 40

⁶ PETRUSEK, Miloslav. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996, s. 940-941. ISBN 80-718-4164-1.

Pokud bych měla diskutovaný termín definovat vlastními slovy, jedná se o společné soužití dvou a více osob, které mezi sebou mají emocionální, pokrevní či právní pouto, vzájemně o sebe pečují, mají sdílenou ekonomiku a dospělí zodpovídají za výchovu dětí. Pro dnešní moderní dobu již není podmínkou nutnost pokrevního či příbuzenského vztahu. V dnešní době je naprosto běžné, že rodinu tvoří i osoby, které mezi sebou pokrevní příbuzenský vztah nemají, např. znovu provdaná matka, jejíž manžel není biologickým otcem jejích dětí.

1.1.2. MANŽELSTVÍ

Manželství je tradiční pojem, který představuje dobrovolný, právní vztah muže a ženy, jež vznikl zákonem stanovenou formou a jehož cílem je založení rodiny, výchova potomků a vzájemná podpora. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (dále jen "OZ"), definuje manželství podobně v § 655:

„Manželství je trvalý svazek muže a ženy, který vznikl zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“

Vedle této čistě právní definice ocituji pojetí manželství dle mínění sociologa Cibulce, který ho vnímá jako:

„Soužití dvou partnerů opačného pohlaví, kteří se na základě dobrovolného souhlasu rozhodli, že budou společně spravovat nabytý majetek a finance, udržovat své obydlí, starat se o výchovu dětí, sexuálně se stýkat, trávit volný čas a usnadňovat vznik a realizaci svých zálib, vybírat přátele, udržovat vztahy s širší rodinou a starat se o přiměřené duševní a fyzické zdraví.“⁷

Z uvedeného vyplývá, že manželství z pohledu českého práva může vzniknout pouze mezi osobami opačného pohlaví. Pro stejnopohlavní páry je umožněno uzavření registrovaného partnerství.⁸ V současné době je stejnopohlavní manželství hojně diskutované téma, a to zejména v rámci Evropské Unie (dále jen

⁷ CIBULEC, Jindřich. Manželské praktikum: kniha pro všechny, kdož chtějí více vědět o manželství a rodině. Praha: Avicenum, 1984, s. 14. Rodinný kruh. ISBN 08-096-84.

⁸ Registrované partnerství je dle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, které vzniká za přítomnosti matrikáře, a to na základě souhlasného projevu vůle dvou osob vstoupit do partnerství.

„EU“), kde je v některých členských státech umožněno. Jedná se například o právní úpravu v Rakousku, v Belgii, v Nizozemsku či ve Švýcarsku.

Manželství dle § 656 OZ vzniká svobodným, úplným a souhlasným projevem vůle snoubenců, že spolu hodlají vstoupit do manželství. Rozlišujeme občanský a církevní sňatek za podmínek uvedených v zákoně.

Jen zákon stanoví důvody, pro které může manželství zaniknout. Těmito důvody jsou případ smrti jednoho z manželů, nebo prohlášení manžela za mrtvého. Vedle toho rozlišujeme ještě zánik manželství za života manželů, a to buď na základě změny pohlaví⁹ jednoho z manželů, či rozvodem manželství.

1.1.3. ROZVOD MANŽELSTVÍ

Rozvod manželství je jeden ze způsobů zániku manželství a v současné době jediný způsob zániku za života obou manželů (vedle změny pohlaví jednoho z manželů). Během rozvodu se mění osobní status manželů, dochází k ukončení a zániku manželství, rozvázání vzájemných práv a povinností, včetně povinnosti vypořádání majetku.

Kromě manželů postihuje rozvod i jejich děti, a tak je neodmyslitelnou součástí rozvodu i zákonná úprava povinností ohledně výživy a výchovy nezletilých dětí. Obvykle k rozvodům dochází z důvodu existence nenapravitelného a hlubokého rozvratu, který má za následek, že manželství už nemůže plnit svou funkci a nelze očekávat, že by tomu do budoucna bylo jinak.¹⁰

⁹ Změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká. O povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po zániku manželství platí obdobně ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu; soud rozhodne, a to i bez návrhu, jak bude každý z rodičů napříště o společné dítě pečovat.

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod manželství Právní slovník. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

Na základě historického vývoje rozvodu manželství se postupem doby vyčlenily tři základní formy rozvodu manželství, které rozlišujeme podle toho, co rozvodu jako takovému předcházelo na:

- Rozvod na základě viny
- Rozvod na základě rozvratu
- Rozvod na základě dohody manželů

Vedle tohoto klasického dělení rozlišujeme dále rozvody na soudní a mimosoudní (tzv. alternativní) podle toho, zda je k rozvodu manželství vyžadován rozsudek soudu, anebo zda lze manželství rozvést i bez povinné účasti v soudním řízení.

V následující kapitole se soustředím na historický vývoj institutu rozvodu manželství a jeho dobová pojetí. Uvedu důležité milníky historického vývoje právní úpravy zániku manželství rozvodem, které se mi jeví jako rozhodující pro další právní vývoj. V závěru této kapitoly bude rozpracována aktuálně platná právní úprava rozvodu manželství.

1.2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZVODU

V evropské právní kultuře byl významně ovlivněn vývoj manželského práva církví. Do vydání Josefovských patentů¹¹ byla jurisdikce ve věcech manželství svěřena výlučně církevním soudům a příslušnost k zákonodárné úpravě náležela pouze církvi.¹² V českých zemích najdeme zmínku v Dekretu Břetislavovu¹³ (1039), který stanoví:

„Vaše manželství, která až dosud měli jste jako v nevěstinci a společná jako mezi zvířaty, necht' napříště řídí se kanonickým řádem tak, aby manželka spokojila se jedním mužem a muž jednou ženou zákonitě před církví provdanou.“

¹¹ Nařízení vydaná za vlády Josefa II., kterými významně reformoval různé oblasti života a státu.

¹² KADLECOVÁ, Marta. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 123. ISBN 978-80-7380-041-3.

¹³ Nejstarší česká právní památka, soubor právních předpisů vyhlášený knížetem Břetislavem I.

Již z tohoto ustanovení je patrný princip monogamie manželství, který se stejně, jako učení o jeho svátosti stal základním principem církevního pojetí manželství. Došlo k vytvoření systému manželského práva, který v sobě zahrnoval všechny tyto ideje. Jediným obecně povoleným byl rozvod bez zániku manželství. Tedy rozvod, kterým byli manželé pouze zbaveni svých vzájemných povinností a mohli mít oddělená bydliště. Rozluka, která je významem dnešnímu rozvodu nejbližší, byla možná jen v katolických manželstvích, která nebyla konzumována.¹⁴

1.3. VÝVOJ MANŽELSKÉHO PRÁVA ZA RAKOUSKA-UHERSKA

Pro rodinné právo bylo v období vlády Josefa II. zlomové vydání tzv. tolerančního patentu, kterým byly povoleny mimo jiné sňatky mezi evangelíky a katolíky. Zásadní a pro manželské právo převratný však byl až tzv. manželský patent, který vyšel 16. ledna 1783.¹⁵ Na základě tohoto patentu došlo k zakotvení panovníkova výlučného práva nadále upravovat manželské věci. Církvi byla příslušnost rozhodovat o manželských věcech odebrána a svěřena státním soudům. Platným zůstává tzv. konfesní princip manželského práva, což znamenalo, že pro osoby katolické víry stále platil princip svátosti a nerozlučitelnosti manželství. Evangelíkům byla naopak povolena i rozluka. Na Židy se patent nevztahoval, ale byla pro ně roku 1791 vydána pravidla, která rozluku povolovala dohodou mezi manžely.¹⁶

Domnívám se, že k tomuto výraznému posunu došlo na základě uzákonění tolerance k jiným náboženstvím, což vedlo k možnosti rozvodu alespoň některých manželství. Za další významný pokrok považuji snahu panovníka o vytvoření jednotné zákonné úpravy manželských věcí a tendence, které měly vést k odstranění kompetenčních sporů mezi církví a státními orgány.

¹⁴ KADLECOVÁ, Marta. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 123. ISBN 978-80-7380-041-3.

¹⁵ Manželský patent je kodifikací manželského práva, kterou vyhlásil dne 16. ledna 1783 císař Josef II. Publikován byl pod č. 117/1783 Sb. z. s.

¹⁶ KADLECOVÁ, Marta. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 133-134. ISBN 978-80-7380-041-3.

1.3.1. OBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ

Dne 1. ledna roku 1812 vešel v účinnost obecný zákoník občanský¹⁷ (dále jen „OZO“), který byl první komplexní kodifikací soukromého práva na našem území. Pojetí manželského práva sice opět vycházelo z práva kanonického, ale došlo k zakotvení pravidel, která byla pod kontrolou státu. OZO formuloval v plném rozsahu osobní a majetkové vztahy mezi manžely, právní poměry rodičů a dětí, poručenství a adopci. Na manželství je nově nahlíženo jako na smlouvu, tedy jako na smlouvu mezi manžely a jeho uzavření je podmíněno pouze tím, že mezi manžely neexistuje žádná zákonná překážka.¹⁸

Pro zánik manželství za života obou manželů upravuje OZO rozluku a rozvod. Stále se zde uplatňuje tzv. konfesní princip, který znamená, že právní úprava je sice pro všechny sociální skupiny stejná, ale rozdíl v uplatnění jednotlivých ustanovení se odvíjí od církevní příslušnosti.

Rozluka, německy „Trennung der Ehe“ tedy rozluka manželství, je svým významem shodná s dnešním rozvodem, kdy dochází k faktickému i právnímu ukončení manželství.

Rozvod, nebo také odluka či separace, německy „Scheidung von Tisch und Bett“ tedy rozvod od stolu a lože, je zde pouze chápán jako možnost odděleného žití za stálé existence manželství. OZO rozlišuje rozvod ve srozumění (dobrovolný) a bez, tedy v dnešním pojetí rozvod nesporný a sporný. Za významné pokládám zejména ustanovení povinnosti projednat rozvod před farářem, tedy, že se již zde objevuje forma smírčího řízení.

Rozluka katolických manželství je v OZO umožněna pouze smrtí jednoho z manželů, proto tedy manželství, kde oba nebo i jeden z manželů byli katolického vyznání, nebylo možno za života manželů rozloučit. U nekatolických manželství je v zákoně stanoven výčet důvodů, pro které lze manželství rozloučit. Mezi takové důvody patří např. cizoložství, odsouzení pro zločin alespoň na 5 let, zlomyslné opuštění manželem a jiné.

¹⁷ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, v originále Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ABGB

¹⁸ KADLECOVÁ, Marta. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 135-136. ISBN 978-80-7380-041-3.

Dalším důvodem byl nepřekonatelný odpor, ale pro ten už museli žádat o rozluku oba dva manželé, přesto pokud nepředcházel rozluce nejdříve rozvod, a to i několikrát realizovaný, rozluka nebyla povolena. Z toho vyplývá, že se manželé měli nejdříve pokusit o nápravu rozvodem, a pokud i po rozdělení manželů okolnosti nasvědčovaly odporu, který nelze překonat, až pak měla být taková manželství rozloučena.¹⁹

Lze konstatovat, že vydání OZO konečně vedlo k úplnému zakotvení možností zániku manželství a zejména jeho uplatnění v rámci různých vyznání. Vedle toho lze říci, že významná je úprava smírčího řízení před představitelem církve, který se měl pokusit manželům ještě pohnutky k rozvodu či rozluce rozmluvit. Pro další pozitivní vývoj zániku manželství se v rámci monarchie už nic významného nenaskytlo a další změna v právní úpravě nastává až po vzniku Československa.

1.4. PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU V ČSR

Po vzniku československého státu bylo jedním z nejzásadnějších úkolů tehdejší vlády sjednotit právní systém pro celé území, a to z důvodu rozdílné úpravy pro různá území státu. Jedním z prvních nově vznikajících zákonů byl zákon č. 320/1919 Sb., tzv. rozlukový zákon či manželská novela (dále jen „ROZ“).²⁰

Manželská novela byla přijata dne 22. května v roce 1919, čemuž ovšem předcházely několikaměsíční jednání a debaty. Celý tento proces odstartoval dr. Boučka 14. listopadu 1918 svým návrhem reformy. Již v přípravách daného zákona se počítalo pouze s obligatorním civilním sňatkem a s rozlučitelností manželství bez ohledu na vyznání. Z podstaty těchto změn plyne jasný nesouhlas ze strany církevních kruhů, pro které byl nemyslitelný nejen obligatorní civilní sňatek, ale především snaha překonat nerozlučitelnost manželství. Na základě toho bylo upuštěno od původního obligatorního civilního sňatku a byl zakotven fakultativní sňatek občanský a církevní. Přestože se později objevily určité nedostatky v této úpravě, bezesporu můžeme ROZ označit za nejzásadnější změnu

¹⁹ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský

²⁰ Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

na poli prvorepublikového rodinného práva. Ona zmiňovaná úskalí byla upravena několika dílčími novelami např. zákonem č. 256/1921 Sb. o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, či zákonem č. 56/1928 Sb. o osvojení.²¹

Zákon rozlišoval rozluku, rozvod od stolu a lože a možnost rozluky pro manželství, která jsou již rozvedená. Rozluka byla v novele jedinou možností, jak manželství právně i fakticky rozloučit bez ohledu na vyznání. O rozluku bylo možné žádat na základě jednoho z důvodů uvedených v § 13 ROZ. Tyto důvody z části vycházely z původní úpravy a zároveň došlo k rozšíření o některé další, např.: vede-li manžel zhýralý život, pro trvalou duševní chorobu nebo i dnes známý pojem hlubokého rozvratu manželství. Pro tento důvod však zákonodárce stanovil možnost žaloby jen pro manžela, který není převážně vinný. Řízení o rozluce bylo řízením nesporným, což znamenalo, že se soud musel vypořádat s principy tohoto řízení, zejména musel věc řádně prozkoumat, vyšetřit a poučit manžele o důsledcích rozluky. Na základě tohoto šetření pak soud určil vinu jednomu z manželů, který se o rozluku zasloužil. Předpisy o smířcím řízení byly sice převzaty, ale o smír se nyní mezi manžely pokoušel pouze soud.²²

Lze říci, že snaha zákonodárce o sjednocení pravidel pro zánik manželství nevyšla podle původních představ, a to zejména z důvodu nejednotnosti úpravy manželského práva pro území celého státu. Považuji za pokrokové konečné zakotvení rozluky, jako jediné možnosti zániku manželství, a to bez ohledu na konfesní příslušnost manželů. Pro další vývoj manželství a rozvodu je velmi zásadní částečné překonání dlouho zažitého vlivu církevního práva na manželské věci.

1.4.1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY PO ROCE 1945

V poválečném Československu se ohledně práva připravovaly velké změny. Důvodem těchto změn byla nejen nutnost sjednotit právní řád pro území celého státu, ale zároveň potřeba úpravy práva v souladu se zněním tehdejší Ústavy²³.

²¹ KADLECOVÁ, Marta. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 140-141. ISBN 978-80-7380-041-3.

²² Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

²³ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948

V oblasti práva rodinného byl touto změnou zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále jen „ZPR“), který nabyt účinnosti 1. 1. 1950. Ten je první velkou novelou rodinného práva, která sjednocuje právní úpravu pro území celého státu. Hlavní rysy nové úpravy jsou zejména zakotvení obligatorního civilního sňatku jako jediné možné varianty sňatku a zrovnoprávnění muže a ženy.

V úpravě zániku manželství je výraznou změnou zakotvení rozvodu jako jediné možné formy zániku manželství za života obou manželů. Od rozvodu od stolu a lože je v úpravě upuštěno. Rozvod je nově možný jen z jediného důvodu, a tím je existence hlubokého rozvratu mezi manžely. Soud byl povinen zjišťovat podíl viny manželů na takovém rozvratu, přičemž nemohl rozvést ta manželství, kdy rozvod byl požadován proti vůli výlučně nevinného manžela. Dále soud nerozvedl ta manželství, jejichž rozvod nebyl v zájmu nezletilých dětí.²⁴

k nezletilým dětem v době po rozvodu. Toto rozhodnutí mohlo být nahrazeno Dle mého je významné zejména překonání dlouholetého konfesního principu v manželských věcech. Jako další pozitivum vnímám zejména zakotvení nové terminologie, kdy zákonodárce opustil zastaralý termín rozluky a nahradil jej jednotně rozvodem. Jako největší nedostatek bych označila přetrvávající princip viny. Mám za to, že není v moci soudce, aby spravedlivě rozhodl o vině v soužití dvou neznámých osob, pokud není vinný výlučně jeden manžel. Lze říci, že celé politické pozadí této doby má jistý dopad i na obsah těchto norem, kdy je manželství zkoumáno zejména z pohledu společnosti a jeho významu pro společnost než, že by šlo o řešení soukromých záležitostí dvou osob.

Během několika dalších let došlo k dílčí novelizaci ZPR. Jedno z těchto opatření²⁵ rozšířilo znění § 30 ZPR a nově byla zakotvena možnost rozvodu i v případě návrhu na rozvod těch manželství, ve kterých to doposud nebylo možné, a to z důvodu zvýšené ochrany druhého manžela. Pro tyto případy jsou nově stanoveny dvě kumulativní podmínky, za kterých soud návrhu vyhoví i přes dikci § 30 odst. 2 ZPR – dlouhou dobu spolu nežijí a na rozvodu je patrný zájem společnosti. Jak uvádí odborná literatura, v praxi docházelo často k tomu, že manželství, které soud nerozvedl z důvodu výlučné viny manžela, jeden z manželů

²⁴ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

²⁵ Opatření předsednictva Národního shromáždění č. 61/1955 Sb. o změně předpisů o rozvodu

jednoduše opustil a začal žít v rodině nové. Tím vznikala ve společnosti množství vymřelých manželství, a proto bylo potřeba zmíněné ustanovení novelizovat.²⁶

Dalším právním předpisem rodinného práva byl zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen ZOR), který nabyl účinnosti 1. dubna 1964 a nahradil tak ZPR. Tímto zákonem konečně došlo k opuštění úpravy rozvodu na principu viny a nově byl zakotven rozvod na principu rozvratu. Soud už nemusel zjišťovat, který z manželů nese vinu na rozvratu manželství, ale musel stále zjišťovat příčiny takového rozvratu. Tyto příčiny, které rozvrat manželství způsobily, byl soud povinen uvést v odůvodnění rozsudku o rozvodu. Vedle příčin rozvratu manželství musel rozsudek také obsahovat ujednání, jak budou upravena práva a povinnosti rodičů dohodou rodičů, která podléhala předchozímu schválení soudem.²⁷

Co se týká rozvodového řízení v tomto období, zmíním jen obligatorní konání smířčího řízení, které stanovovalo povinnost soudu nejdříve provést smířčí řízení mezi manžely. Šlo o dvě samostatná řízení. Pokud v řízení nedošlo ke smíru, mohlo se po jednom roce teprve přistoupit k návrhu na rozvod. Od této povinnosti pak bylo upuštěno novelizací občanského soudního řádu z roku 1963²⁸ (dále jen OSŘ), který nabyl účinnosti roku 1973 a ve kterém už došlo pouze k ustanovení, že se soudce má o smír pokusit v každé fázi řízení o rozvodu.²⁹

Jako významné hodnotím zejména překonání dlouhodobě uplatňovaného principu viny v rozvodu manželství, které vyzdvihlo úroveň české právní úpravy rozvodů na evropskou úroveň. Dle mého také došlo k výraznému usnadnění rozvodového řízení odstraněním povinnosti konat nejprve smířčí řízení, a to pro soudy i pro samotné manžele. Další výraznější úprava rozvodu do konce 90. let neproběhla. Ačkoliv došlo k některým novelizacím ZOR, ani ty k žádným výrazným změnám v úpravě rozvodu nepřispěly.

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod a paragrafy. Praha: Computer Press, 2001, s. 6. Právní rady. ISBN 80-722-6477-X.

²⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

²⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod a paragrafy. Praha: Computer Press, 2001, s. 7-8. Právní rady. ISBN 80-722-6477-X.

1.4.2. ZÁKON O RODINĚ

Posledním a velmi zásadním milníkem vývoje právní úpravy rozvodu manželství na našem území bylo přijetí novely zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje ZOR. Tato novela byla přijata dne 3. dubna 1998 a stala se tak posledním samostatným pramenem rodinného práva do vydání OZ, ve kterém došlo ke spojení právní úpravy rodinného práva s právní úpravou práva občanského do jednotného kodexu.

Jediný předpoklad, pro který lze manželství rozvést, stále zůstává existence a prokázání kvalifikovaného rozvratu mezi manžely. Kvalifikovaným rozvratem se rozumí natolik hluboký a trvalý rozvrat v manželství, u něhož nelze předpokládat budoucí obnovení. Vedle toho došlo ke zrušení § 23 ZOR, ve kterém byl stanoven společenský zájem na zachování existence manželství. Soud byl dle tohoto ustanovení povinen v každém řízení o rozvod manželství zkoumat, zda manželství plní či neplní společenský účel. Od této novely se napříště soud soustředí jen na vztahy mezi manžely a na možnosti obnovení manželského soužití.³⁰ Jak uvádí Hrušáková:

*„Rozvod se tak z celospolečenské záležitosti stává soukromou otázkou rozvádějících se manželů. Změněná dikce je odrazem změny společenského náhledu na rozvod manželství.“*³¹

Dále ze znění ustanovení § 24 ZOR vyplývá i povinnost soudu zabývat se příčinami takového rozvratu, resp. povinnost brát je v úvahu. Manželé tedy musí prokázat, že manželské soužití je opravdu hluboce a trvale rozvráceno, anebo se soud musí těmito příčinami sám zabývat a poté konstatovat, zda rozvrat nastal či ne. Jak dalece se jimi bude soud zabývat, záviselo na manželech a na tom, zda o příčinách rozvratu manželství sdílí podobnou představu. V případě, že ani ohledně příčin nepadne shoda, budou příčiny rozvratu citlivým tématem v řízení o rozvodu a jejich dokazování může toto řízení zbytečně protahovat.³²

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, JEHLIČKA, Oldřich, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kolektiv. Zákon o rodině. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2005, s. 65.

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž

ZOR přináší ohledně vývoje právní úpravy rozvodu podstatnou a vítanou změnu upravenou v § 24 odst. a). Vedle základní úpravy rozvodu, která se použije tam, kde nejsou manželé zcela ani zčásti dohodnuti na všech podstatných záležitostech rozvodu, ZOR nově rozlišuje možnost tzv. rozvodu „nesporného“ či „smluveného“. Tato forma rozvodu se použije u manželství, ve kterých jsou manželé za jedno, co se týče rozvratu, jeho příčin a zejména vzájemném uspořádání majetku a poměrů k nezletilým dětem. Rozvodem smluveným se tedy rozumí takový rozvod, kde v případě, že manželé doloží všechny zákonem stanovené náležitosti, soud bez dalšího takové manželství rozvede. Nejde tedy o rozvod dohodou, ale jde o rozvod, který umožňuje manželům rozvést se bez dalšího, pokud jsou ve všech důsledcích rozvodu za jedno.

Z dikce zákona pak vyplývá vyvratitelná domněnka. Pokud manželství trvá alespoň jeden rok (podmínka uváženosti), manželé spolu již 6 měsíců nežijí (podmínka rozvratu) a k návrhu se připojil i druhý manžel (podmínka vzájemného souhlasu) má se za to, že rozvrat nastal a soud dál příčiny nezjišťuje. Vedle splnění podmínek pak musí být k návrhu připojeny i dohody o vypořádání majetkových vztahů a o úpravě poměrů k nezletilým dětem, až poté soud manželství rozvede, neshledá-li žádnou překážku.³³

Rozvod ztížený je formou rozvodu, kde sice mohlo nastat trvalé a hluboké rozvrácení, nicméně jeden z manželů vnímá rozvod jako nespravedlivý. V tomto ustanovení jsou opět uvedeny podmínky, které musí být splněny kumulativně. Tedy musí se jednat o manžela, který se na rozvratu převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena značná újma. Takové manželství soud nerozvede, pokud mimořádné okolnosti svědčí v zachování manželství. Takovými okolnostmi může být např. invalidita druhého manžela nebo jiná závažná okolnost, např. délka trvání manželství. Nejde tedy pouze o majetkový neprospěch. Takové manželství soud rozvede jen v případě, že spolu manželé nežijí alespoň 3 roky a je naplněna podmínka hlubokého rozvratu.³⁴

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod a paragrafy. Praha: Computer Press, 2001, s. 22-24. Právní rady. ISBN 80-722-6477-X.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, JEHLIČKA, Oldřich, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kolektiv. Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 87.

V tomto období bylo rozvodové řízení upraveno v rámci OSŘ. Šlo o obecnou a jednotnou právní úpravu sporného řízení, které neobsahovalo zvláštní ujednání týkající se rozvodového řízení. Účastníky řízení o rozvod manželství byli žalobce a žalovaný, a to i v případě tzv. rozvodu dohodou. Tato skutečnost působila účastníkům řízení leckdy nelibé pocity, a proto byla jedním z mnoha důvodů, které vedly k nutnosti upravit rozvodové řízení odlišně od běžných sporných řízení. Navzdory významné novele hmotněprávní úpravy rodinného práva z roku 1998, která doplnila a pozměnila ZOR, se procesně-právní úprava rozvodu manželství novely nedočkala.

Délka samotného řízení o rozvod závisela na více faktorech, a tak nelze stanovit průměrnou dobu rozvodu od podání žaloby do vyslovení rozsudku. Odborná literatura udává průměrně rok, než rozvod došel do zdárného konce. Důležitým faktorem délky řízení o rozvod bylo, zda v manželství existovaly nezletilé děti, protože úprava porozvodových poměrů k nezletilým dětem byla předmětem samostatného řízení vedeného opatrovnickým soudem. Dokud nebylo rozhodnuto v tomto řízení, nemohlo dojít k rozvodu manželství, a tak se na základě této skutečnosti někdy mohl stát rozvod během na dlouhou trať.³⁵

Úprava rozvodu v ZOR konečně dala možnost manželům zvolit si, jakou formu rozvodu využijí. Nejvýhodnější byl pro manžely tzv. rozvod nesporný, protože pokud splnili všechny předpoklady, mohl rozvod proběhnout bez zbytečných průtahů.

To vnímám jako výrazný posun vpřed v českém manželském právu, stejně jako přesunutí rozvodu z celospolečenské záležitosti do soukromé sféry pouze dotčených manželů. Tímto bych zakončila historickou část této kapitoly věnující se vývoji právní úpravy rozvodu manželství. Bez dalšího lze říci, že rozvod od prvotních zmínek v české historii až po přijetí tohoto zákona, který přinesl poměrně moderní úpravu řízení o rozvodu, byl po dlouhý čas ovlivňován církevním a politickým pozadím té které doby. Když už bylo manželské právo vymaněno z konfesního vlivu, dostalo se opět do vlivu socialismu a jeho pojetí rodiny jako základu socialistické společnosti. Novelizovaný zákon o rodině se tak stal

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod a paragrafy. Praha: Computer Press, 2001, s. 31-33. Právní rady. ISBN 80-722-6477-X.

významným milníkem právní úpravy rozvodu manželství. V další části této kapitoly se věnuji aktuální právní úpravě rozvodu manželství.

1.5. AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ

Další a prozatím poslední etapou vývoje právní úpravy rozvodu manželství na našem území bylo přijetí zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (dále jen „OZ“), který se stal účinným 1. ledna 2012. Tato novela plně nahradila do té doby platný ZOR a úprava rodinného práva se tak stala součástí kodexu práva občanského.

Rodinné právo je v OZ samostatně upraveno v jeho druhé části a rozvod manželství je zakotven v § 755 – § 758. Dle mého tato úprava nepřinesla zásadní změny ve věcech rozvodu. Po vzájemném porovnání obou úprav je patrné, že zákonodárce se od rozvodových ustanovení v ZOR příliš neodchýlil a úprava v NOZ tak přináší pouze několik změn, které se odráží v rozvržení jednotlivých ustanovení.

ZOR v § 24 stanovuje, že soud může rozvést manželství na návrh některého z manželů, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití a bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství, vedle toho NOZ v § 755 odst. 1 uvádí, že manželství může být rozvedeno, pokud je soužití hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Jedinou změnou je pouze rozšíření formulace rozvodového důvodu o pojem nenapravitelně. V tomto případě jde o nadbytečný slovní dodatek, protože pokud je manželství rozvráceno natolik, že již nelze očekávat budoucí obnovení, tak je tím pádem rozvráceno nenapravitelně.

Novinkou v OZ je oproti předchozí úpravě v ZOR konečné zakotvení odděleného žití manželů. V § 758 NOZ je nyní objasněno, co se takovým odděleným žitím manželů rozumí, a to bez ohledu na to, zda vedou nebo mají rodinnou domácnost. Tudiž z toho vyplývá, že i když spolu manželé rodinnou domácnost vedou, tedy pokud spolu bydlí, nechce-li alespoň jeden z manželů manželské soužití obnovit, nejedná se o manželské společenství. Tato formulace

v § 758 NOZ má napomoci v řešení otázek práv a povinností manželů v přechodném období.³⁶

Další změnou je vypuštění jedné z podmínek týkající se tvrdostní klauzule, a to podmínka vyjádření nesouhlasu s rozvodem od druhého manžela. Přikláním se k názoru odborníků, že zákonodárce jednotlivá ustanovení upravil obsahově stejně, ale pro jejich vyjádření zvolil zbytečně nejasnou slovní formulaci, která se dala vyjádřit mnohem jednodušším způsobem. Naproti tomu některá ustanovení týkající se zejména nesporného rozvodu zůstaly nedostatečně rozpracovány.³⁷

Jediným důvodem, pro který lze manželství rozvést, tak stále zůstává kvalifikovaný rozvrat mezi manžely a jednotlivé formy rozvodu jsou obdobné jako v ZOR. Zákon tedy opět rozlišuje 3 varianty rozvodu, a to:

- Rozvod ztížený
- Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (sporný)
- Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (nesporný, smluvený, dohodnutý)

Soud je dále také stále povinen přihlížet k příčinám, které rozvrat způsobily, a to stejně, jak tomu bylo v ZOR. Soud k těmto příčinám přihlíží pouze v rámci řízení o rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, nebo pokud jeden z manželů uplatňuje tvrdostní klauzuli. Takový rozvod se pak může patřičně protáhnout i na několik jednání, protože vedle příčin je soud také povinen rozhodnout o dalších náležitostech obou manželů, na kterých se nebyli schopni dohodnout. Zjišťování těchto příčin může vést k tomu, že soudce během jednání narazí na velice citlivá místa vztahu obou manželů.

Dle mého je zjišťování těchto příčin a důvodů rozvratu pro soud komplikované a není v moci soudce, aby během jednoho řízení dokázal důkladně analyzovat a shrnout manželské neshody kumulující ve vzájemném soužití trvajícím několik let či desítek let, a následně objektivně stanovit důvod, který

³⁶ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

³⁷ KYSELOVSKÁ, Tereza, Michal CHORVÁT, Vojtěch KADLUBIEC, Nelly SPRINGINSFELDOVÁ, Alica KŘÁPKOVÁ a Klára DRLIČKOVÁ. COFOLA 2016: Sborník z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8363-9.

k rozvratu manželů vedl. Mám za to, že to by byl náročný úkol i pro kdekterého vztahového odborníka z manželské poradny.

Co se týče procesních aspektů rozvodu, tak také došlo ke změně v právní úpravě rozvodového řízení. Řízení o rozvodu manželství jako řízení zvláštní je od 1. 1. 2014 nově upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Tento zákon obsahuje právní úpravu těch civilních řízení, které byly předtím s menšími odchylkami upraveny v rámci OSŘ, ačkoliv vykazují zvláštnosti hodné samostatné právní úpravy. Z toho důvodu bylo účelné je z OSŘ oddělit a upravit samostatně.³⁸

Řízení o rozvodu manželství je v rámci ZŘS upraveno v hlavě V., která se týká rodinně-právních řízení. V § 371 a dál je upraveno toto řízení jako řízení statusové, z čehož vyplývá, že ve zvláštním režimu ZŘS probíhá pouze řízení o rozvod manželství.

Vedle řízení o rozvod manželství je v režimu ZŘS upraveno i řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, které s rozvodem manželství v některých případech úzce souvisí. Jiná řízení, týkající se manželského majetkového vypořádání, se nadále řídí dle úpravy v OSŘ.³⁹

1.6. PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ V ANGLII

V poslední části této kapitoly pro ucelenost práce uvedu krátkou komparaci hmotněprávní úpravy rozvodu manželství ve Spojeném království, konkrétně právní úpravu v Anglii, s českou právní úpravou. Právní úpravu Anglie jsem vybrala z toho důvodu, protože právní systém Spojeného království je založen na anglosaském či angloamerickou typu právní kultury, která je odlišná od českého, kontinentálního typu práva a předpokládám tak, že se zde najdou zajímavé odlišnosti právní úpravy rozvodu manželství.

V Anglii je rozvod manželství upraven na základě Matrimonial Causes Act z roku 1973 (dále jen „MCA“). Pro rozvod manželství je zde v čl. 1 odst. 1 MCA

³⁸ SVOBODA, Karel. § 371 [Druhy řízení]. In: SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-788-0.)

³⁹ Tamtéž

stanoveno, že návrh na rozvod může k soudu podat kterákoliv ze stran manželství z důvodu, že se manželství nenávratně rozpadlo. Dle čl. 1 odst. 2 MCA soud, který tento návrh projednává, nepovažuje manželství za nenávratně rozvrácené, pokud navrhovatel soudu neprokáže jeden nebo více z následujících zákonných předpokladů takového rozvratu, a to buď:

- a) Odpůrce se dopustil cizoložství a navrhovatel považuje život s odpůrcem za nesnesitelný
- b) Odpůrce se chová tak nevhodným způsobem, že navrhovatel nemůže rozumně očekávat, že s odpůrcem bude dále žít
- c) Odpůrce navrhovatele opustil nepřetržitě po dobu nejméně dvou let, které bezprostředně předcházejí tomuto návrhu (dvouleté opuštění)
- d) Manželé žili odděleně nepřetržitě po dobu nejméně dvou let bezprostředně předcházejícím tomuto návrhu (dvouletá odluka) a odpůrce s tímto návrhem souhlasí
- e) Manželé žili odděleně nepřetržitě po dobu nejméně pěti let před podáním návrhu na rozvod, bez nutnosti souhlasu druhého manžela s rozvodem (pětiletá odluka bez souhlasu)

Z uvedeného vyplývá, že stejně jako v ČR v rámci OZ, i v MCA je jediným rozvodovým důvodem nenávratný rozvrat manželství. V čem se anglická právní úprava liší je taxativní výpočet skutečností, pro které lze manželství rozvést. V OZ je pouze stanovena povinnost soudu zjišťovat příčiny rozvratu, v případě rozvodu se zjišťováním těchto příčin, tedy v případě sporného rozvodu. V případě rozvodu nesporného se tyto příčiny dle § 757 odst. 1 písm. b) vůbec nezjišťují.

V čl. 3 odst. 1 MCA je dále stanoveno, že návrh na rozvod manželství je možné podat až po uplynutí nejméně jednoho roku od uzavření manželství. Stejná úprava se nabízí i v OZ, v případě nesporného rozvodu dle § 757. Je tedy patrné, že v obou dvou případech právní úprava chrání manžele před neuváženými rozvody a ponechává lhůtu alespoň jednoho roku od uzavření manželství. V případě sporných rozvodů se však v OZ žádná časová podmínka trvání manželství nenabízí.

Dle čl. 5 MCA pak soud manželství nerozvede ani po pěti leté odluce, byla by tím druhému manželu způsobená závažná finanční či jiná újma, zde shledávám podobnost s českou úpravou ztíženého rozvodu. Rozdílem je však lhůta, kdy dle NOZ soud manželství rozvede i před tuto závažnou újmu, pokud spolu manželé alespoň tři roky nežijí. Dle MCA je tedy úprava ztíženého rozvodu přísnější, protože prokáže-li se, že zde taková újma je, soud manželství ani přes pětiletou odluku nerozvede. To považuji za poměrně přísné ustanovení.

Další rozdílný institut, který je české právní úpravě rozvodu manželství neznámý, je uveden v čl. 17 MCA. Zde je zakotvena možnost soudní odluky, rozluky či tzv. rozvodu od stolu a lože, jak bylo zmíněno v počátku této kapitoly. Tato možnost rozluky je určena pro manželé, kteří se sice nechtějí rozvést, ale z nějakého důvodu spolu již nechtějí žít. Dalším důvodem může být skutečnost, že se z nějakého důvodu prozatím rozvést nemohou, např. pokud ještě neuběhla lhůta k podání návrhu na rozvod. Zbavení manželské povinnosti žít spolu tak mohou být právě na základě soudní rozluky, nicméně zůstanou formálně manželé a nemohou uzavřít manželství nové. Podmínky pro soudní odluku jsou totožné s podmínkami rozvodu, tedy musí se prokázat jeden z důvodů uvedených v čl. 1 odst. 2 MCA. Dle čl. 18 odst. 2 také v případě smrti manžela přicházejí o možnost dědění po druhém manželé.

V závěru nezbyvá než shrnout, že právní úprava rozvodu manželství v Anglii je v něčem jiná, v něčem podobná jako ta česká. Nabízí se zde rozvod sporný na základě jednoho z taxativně vymezených zákonných důvodů, dále rozvod dohodnutý, po minimálně dvouleté odluce manželů, nicméně i přesto je zde nutné rozvrat prokázat. Dle NOZ se rozvrat v případě nesporného rozvratu předpokládá, pokud tak manželé souhlasně prohlásí v návrhu na rozvod. Třetí možností je rozvod bez souhlasu druhého manžela po pětileté odluce (v OZ je tomuto institutu nejbližší rozvod ztížený, dle § 755 odst. 2, zde však postačí lhůta tří let odluky manželů, aby soud manželství rozvedl) a v neposlední řadě institut rozluky, který je aktuální české právní úpravě zcela cizí.

Tímto bych zakončila kapitolu věnující se vývoji a právní úpravě rozvodu manželství a přesunula se k podrobnější kapitole věnující se jednotlivým formám rozvodu manželství.

2 ZPŮSOBY ROZVODU MANŽELSTVÍ

V této kapitole se budu hlouběji věnovat jednotlivým způsobům rozvodu manželství, které jsou upraveny českou právní úpravou. Uvedu jednotlivé podmínky, které musí být splněny, aby soud manželství rozvedl. V druhé části kapitoly se zaměřím na procesní aspekty řízení o rozvod manželství a stručně nastíním průběh takového řízení od podání návrhu k vyslovení rozsudku. Jak bylo řečeno výše, manželství v ČR může být rozvedeno pouze na základě soudního rozhodnutí. Alternativní možnost naše právní úprava prozatím nenabízí, jinak je tomu v některých státech EU, kde se nabízí úprava tzv. mimosoudních způsobů rozvodu manželství.⁴⁰ Tuto problematiku stručně zmíním v poslední části této kapitoly.

Soud rozvede pouze taková manželství, kde existuje jediný rozvodový důvod, a to kvalifikovaný rozvrat v manželství. Na základě § 755 OZ lze říci, že kvalifikovaným rozvratem se rozumí natolik vážný nesoulad ve vztazích mezi manžely, který činí samotné manželství hluboce, trvale a nenapravitelně rozvrácené, a u kterého již nelze rozumně předpokládat jeho obnovení. Jedná se o jedinou podmínku, která musí být naplněna v každém jednotlivém případě, aby mohlo být manželství úspěšně rozvedeno. Z výše uvedené legální definice kvalifikovaného rozvratu vyplývají tři základní rysy, které jsou nezbytné k posouzení manželského rozvratu, a to: hloubka, trvalost, nenapravitelnost.

Hloubku a trvalost rozvratu mezi manžely lze vypořádat zejména ze skutečnosti, zda spolu manželé žijí či nežijí, a jak dlouhou dobu tento stav trvá. V tomto ohledu není rozhodující, zda spolu manželé bydlí na stejné adrese a sdílejí společné bydliště, tedy zda například sdílejí náklady na bydlení a mají společnou domácnost. Zde je právě rozhodující, zda spolu manželé žijí intimně, ve smyslu vzájemné lásky, péče a podpory, ve smyslu společného sdílení potřeb a povinností. Nenapravitelnost jako poslední znak kvalifikovaného rozvratu vyjadřuje, že manželství je natolik porušeno a vztahy v něm natolik rozvráceny, že do budoucna nelze očekávat obnovení takového soužití. Tuto skutečnost lze vypořádat

⁴⁰ Mezi mimosoudní alternativy způsobu rozvodu manželství patří administrativní rozvod, rozvod za využití principů tzv. collaborative law či cochemské praxe a mediace.

z projevu chování obou manželů, ze kterého musí být patrné definitivní ukončení společného života. Definitivní je takový rozvrat, který nastal bez následné ochoty a touhy manželů tento stav do budoucna měnit a obnovit společné manželské soužití.⁴¹

S rozvratem manželství úzce souvisí i příčiny, které takový rozvrat způsobily. Příčiny můžeme rozlišit dle toho, zda nastávají v manželství na základě projevu vůle osoby (např. nevěra, alkoholismus, gamblerství), nebo zda nastávají mimovolně, bez ohledu na vůli osoby (např. neplodnost nebo invalidita). Obecně lze za příčiny rozvratu manželství shledat i dlouhodobé porušování povinností uvedených v § 687 OZ. Zákon jednotlivé příčiny nijak neupravuje. Z právního pohledu je významné zjišťování a dokazování těchto příčin v případě, kdy se jeden z manželů rozvodu brání uplatněním klauzule proti tvrdosti, v ostatních případech se mi jeví zjišťování příčin jako nedůvodné. Shodně se k této problematice vyjadřuje i Pulkrábek⁴², který zpochybňuje povinnost soudu určit příčiny rozvratu a své tvrzení odůvodňuje tím, že pokusy soudce zjistit příčiny rozvratu v manželství vedou spíše k zbytečnému prodlužování rozvodového řízení a k prohloubení sváru mezi manžely, než že by vedly k definitivní představě soudce o příčině, která rozvrat způsobila. Vedle toho míní, že běžně uvedené příčiny rozvratu v rozsudku samy o sobě nejsou dostatečně využitelné, a v každém případě nejsou pro další řízení závazné.

Pro další dělení forem rozvodu manželství je zásadní, zda soud během řízení tyto příčiny zjišťuje, či zda soud tyto příčiny rozvratu nezjišťuje, ale pouze shledá tvrzení manželů o rozvratu i jeho příčinách jako pravdivá. Nutno podotknout, že zjišťování příčin rozvratu nelze zaměnit se zjišťováním viny. V souvislosti s povinností soudu příčiny zjišťovat či nikoliv rozlišujeme:

- Rozvod manželství se zjišťováním příčin rozvratu, tzv. sporný rozvod
- Rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu, tzv. nesporný rozvod

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr, ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 433

⁴² PULKRÁBEK, Zdeněk. Příkazuje § 24 odst. 1 ZOR soudu, aby zjistil příčiny rozvratu manželství?. Právní rozhledy, 2011, č. 2, s. 39-48

2.1. TVRDOSTNÍ KLAUZULE JAKO PŘEKÁŽKA ROZVODU MANŽELSTVÍ

Tvrдостní klauzule je ochranný prvek rodinného práva, který má chránit před rozvodem ta manželství, u kterých by případný rozvod nebyl v souladu s dobrými mravy a působil by vůči druhému jako nepřiměřená tvrdost. Jde o překážku rozvodu, která znamená, že i přes nastalý trvalý a nenapravitelný rozvrat v manželství soud rozvod nepovolí tam, kde by to bylo zjevně neúměrné a nespravedlivé vůči druhému.

Dle § 755 ods. 2 OZ jsou rozlišovány dva rozpory rozvodu manželství, na základě kterých soud rozvod nepovolí, a to rozpor se zájmem manžela a rozpor se zájmem nezletilého dítěte.

K rozporu se zájmem manžela dojde při kumulativním splnění tří zákonných podmínek. Manžel, který se rozvodu brání a převážně v takovém manželství nezapříčinil rozvrat porušováním manželských povinností a rozvodem by mu hrozila zvláště závažná újma, a existují mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství.

Oba neurčité právní pojmy, tedy mimořádná okolnost a zvláště závažná újma, tohoto ustanovení nejsou blíže definovány ani v zákoně ani v důvodové zprávě OZ, a proto se s nimi musí vypořádat sám soud v dokazování a následně i judikatura.

První podmínka, která musí být prokázána, je fakt, že se bránící manžel převážně nepodílel na rozvratu. Tím není míněno, že by se tento manžel na rozvratu nepodílel vůbec, ale z dikce ustanovení vyplývá, že soud nepřistoupí k aplikaci klauzule proti tvrdosti, pokud se v řízení prokáže, že bránící se manžel opakovaně porušoval povinnosti uvedené v § 687 OZ, a toto porušování vedlo k rozvratu mezi manžely. Otázkou zůstává, zda je touto podmínkou pouze porušování povinností dle § 687 OZ nebo zda by stačilo jakékoliv jiné jednání, které vedlo k rozvratu. Šmíd⁴³ uvádí, že v tomto směru nelze vyvozovat, že by se jednalo pouze

⁴³ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013. Teoretik, s. 51. ISBN 978-80-87576-66-3.

o povinnosti uvedené v § 687 OZ, ale že postačí i jiné okolnosti, ať už subjektivní nebo objektivní.

Podmínka mimořádné okolnosti dle komentáře spočívá především v dosavadní délce manželství, zdravotním stavu druhého manžela či možnosti opatřit si zaměstnání či bydlení. Zvláště závažná újma je chápána jako újma osobní, spočívající v zásahu do psychické a fyzické roviny manžela, nikoliv pouze majetkové. Důkazním prostředkem poslouží výpovědi účastníků, vyjádření opatrovníka v případě existence nezletilých dětí, listinné důkazy a dále znalecké posudky lékařů, psychologů a dalších.⁴⁴

Nutno podotknout, že ani ze zákona, ani z komentářové literatury nevyplývá povinnost soudu zvažovat aplikaci tvrdostní klauzule „ex offio“ v každém řízení o rozvod. Mezi odborníky shoda také nepanuje, část se přiklání na stranu soudu a míní, že je povinností soudu zvážit aplikaci klauzule v každém jednotlivém případě, část odborníků zastává názor, že aplikaci klauzule je nutné s ohledem na dikci § 390 ZŘS soudu navrhnout. Jak uvádí komentářová literatura:

„Proto bude na rozvádějících se manželech, zda bude některý z nich tvrdit, že jsou dány skutečnosti vedoucí k aplikaci tzv. tvrdostní klauzule chránící nezletilé dítě. Pouze pokud některý z manželů bude takové skutečnosti tvrdit, bude úkolem soudu vyhledat a provést důkazy, které takové skutkové tvrzení potvrdí nebo vyvrátí“⁴⁵

Dle mého je s ohledem na § 390 ZŘS povinností soudu zvažovat aplikaci klauzule v případě, kdy se jedná o zájem nezletilého dítěte. V případě ochrany manžela pouze tehdy, je-li zjevné, že by došlo k výraznému rozporu s dobrými mravy, pokud by soud rozvod povolil. V opačném případě mám za to, že je zejména v zájmu účastníků řízení namítnout možnost použití ustanovení § 755 OZ. Jedinou možnou výjimkou, při které soud rozvede i takové manželství, je skutečnost, že manželé spolu minimálně 3 roky nežijí. Tento stav musí být v řízení prokázán, a tak

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 426.

⁴⁵ Tatmtéž

bude na druhém manželovi, aby soudu poskytl dostatek důkazů, ze kterých bude tato skutečnost patrná.

Rozpor se zájmem nezletilého dítěte daný zvláště závažnými důvody je předpoklad, pro který soud rozvod zamítne, když se v řízení prokážou takové skutečnosti, které svědčí i přes nastalý rozvrat mezi manžely k zachování manželství. V tomto případě se přikláním k Hrušákové, která trefně shledává, že zůstává otázkou, co je v zájmu dítěte opravdu přínosné, zda rozvod rodičů, anebo zachování manželství, ve kterém rodiče už zůstat nechtějí.⁴⁶

Zvláště závažný důvod je vysvětlen v komentáři jako invalidita dítěte či vážné psychické postižení, který vyžaduje, aby rodiče zůstaly spolu z důvodů zvláštních potřeb dítěte v oblasti majetkové.⁴⁷ Nejedná se pouze o zájem dítěte na zachování manželství, ale o zajištění zvláštní péče o dítě, které by v případě rozvodu nebylo možné docílit nebo jen s obtížemi. Vedle toho důvodová zpráva k ZOR uvádí, že vedle zdravotního postižení může být dalším důvodem výrazná citová vazba dítěte.⁴⁸ V praxi dochází k aplikaci tohoto ustanovení jen velmi zřídka.

2.2. ROZVOD SE ZJIŠŤOVÁNÍM PŘÍČÍN ROZVRATU

Tato forma rozvodu je někdy označována též jako tzv. rozvod sporný. Jde o základní úpravu rozvodu manželství dle OZ, ve kterém je zakotvena v § 755 a § 756. Pro tuto formu rozvodu je podstatné, že buď jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí a druhý manžel tak musí u soudu rozvrat v manželství výrazně dokazovat, anebo sice oba manželé s rozvodem souhlasí, ale nejsou schopni se shodnout na ostatních záležitostech. V tomto případě soud zjišťuje, zda v manželství nastal kvalifikovaný rozvrat a zároveň, které příčiny takový rozvrat způsobily. V první řadě musí soud rozhodnout o poměrech manželů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Dále soud rozhoduje i o vzájemných majetkových poměrech manželů a o způsobech vypořádání společného jmění.

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Zákon o rodině/zákon o registrovaném partnerství. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 67

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 426.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., o rodině.

Rozvrat, jeho příčiny a další významné skutečnosti zjišťuje soud z důkazních prostředků. Typickým důkazním prostředkem s ohledem na znění § 390 ZŘS budou výpovědi účastníků. K dalším důkazním prostředkům patří listinné důkazy, hojně uplatňovány bývají především lékařské zprávy potvrzující vážná onemocnění v manželství jako neplodnost, psychická choroba či domácí násilí. Dále mohou být podkladem pro dokazování znalecké posudky, ve kterých soudem určení znalci, jako odborníci ve své oblasti, vypracovávají různá odborná vyjádření a posudky týkající se účastníků rozvodového řízení. Fotografie, zvukové či audiovizuální nahrávky a záznamy textové komunikace mohou také posloužit k prokázání rozvratu a určení jeho příčin.⁴⁹

Pokud oba souhlasí s rozvodem, tak pro soud, aby mohl učinit rozhodnutí o rozvodu, není podstatné, pokud se manželé na příčině rozvratu shodnou či nikoliv. Právě soud má povinnost, aby o příčině trvalého, hlubokého a nenapravitelného rozvratu manželství rozhodl na základě výsledku účastníků a prověření doložených důkazů. Složitá situace nastane ve chvíli, kdy se zachováním manželství nesouhlasí pouze jeden z partnerů a druhý ano, a to z důvodu citové vázanosti na druhého či hmotné závislosti nebo chce zachovat úplnou rodinu dětem. V takové situaci není rozhodnutí soudu snadné a pro účastníky je celé řízení obvykle velmi nepříjemné. Je nutné dokazovat, že manželství neplní žádnou z funkcí a plnit již ani nebude. V praxi to znamená dokazování, že spolu manželé trvale nežijí, nesdílí společnou domácnost, nemají k sobě již kladný citový vztah a v neposlední řadě, že spolu již nejsou schopni vychovávat děti.⁵⁰

Rozvod sporný je cestou k rozvodu, která je značně zdlouhavá a leckdy trnitá. Zejména pokud nejsou manželé schopni dohodnout se ani na esenciálních záležitostech a přenechávají tuto zodpovědnost na soudu. V horším případě dokonce stojí proti sobě v opozici a za každou cenu mají potřebu nesouhlasit s návrhem druhého manžela a naschvál činí u soudu obstrukce. V těchto případech to má soud těžké.

⁴⁹ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013. Teoretik, s. 44. ISBN 978-80-87576-66-3.

⁵⁰ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. Rozvody, rozchody a zánik partnerství. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 2-4. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-500-9.

Pokud dojde k rozvodu manželství, lze poté podat návrh na vypořádání společného jmění manželů, které lze učinit i mimosoudně. Pokud není návrh podán do 3 let od právní moci rozsudku o rozvodu, dochází k vypořádání společného jmění dle ustanovení § 741 OZ. Movité věci zůstávají ve vlastnictví toho, kdo je užívá jako vlastník pro potřebu svou či pro rodinnou domácnost. Ostatní movité a nemovité věci jsou v podílovém spoluvlastnictví se stejnými podíly a stejně tak i podíly z majetkových práv, pohledávek a dluhů a náleží oběma společně.

2.3. ROZVOD BEZ ZJIŠŤOVÁNÍ PŘÍČÍN ROZVRATU

Druhou formou rozvodu možného dle české právní úpravy je rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, též známý jako „nesporný“ či „smluvený“, který je upraven v § 757 OZ. Tato úprava rozvodu je vhodná pro ty manžele, kteří souhlasí s rozvodem, a kteří se na rozvratu, jeho příčinách a dalších aspektech rozvodu a života po něm dokáží shodnout bez větších obtíží. V takovém případě soud, při splnění všech podmínek uvedených v § 757 OZ, manželství bez zjišťování příčin rozvede, dojde-li k závěru, že shodná tvrzení manželů jsou pravdivá a dohody o poměrech úplné. Aby mohlo být manželství rozvedeno, musí s rozvodem oba manželé souhlasit a vedle toho musí být splněny následující podmínky:

První podmínkou je doba trvání manželství, které musí ke dni zahájení řízení o rozvod trvat alespoň jeden rok. Tato podmínka má zabránit jak sňatkům uzavíraným bez rozmyšlení, tak i unáhleným rozvodům.

Další podmínka, která musí být splněna, je faktické odloučení manželů v minimální délce alespoň šesti měsíců ke dni zahájení řízení. Tuto skutečnost musí soud zjistit z provedených výslechů účastníků řízení, případně z dalšího dokazování.

Vedle toho musí být k návrhu připojena také dohoda o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu, která musí být schválena soudem péče o nezletilé. V této dohodě si manželé vzájemně stanovují rozsah výkonu rodičovské a vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti. Z takové dohody by mělo být patrné, komu bude dítě svěřeno do výchovy, jaké má platit výživné druhý manžel, nebo v jakém rozsahu bude umožněn styk rodiče s dítětem.

Posledním předpokladem úspěšného návrhu na rozvod dle § 757 OZ je předložení dohod manželů o majetkovém vypořádání. Zákon vyžaduje připojení dvou či tří dohod, které mohou být předloženy buď jednotlivě na samostatných listinách, anebo jako součást jedné listiny. Tyto dohody zahrnují:

Dohoda o úpravě majetkových poměrů manželů, jejíž obsahem je zejména vypořádání společného jmění manželů. Vedle toho může být obsahem této dohody i další vypořádání společných závazků, např. podílového spoluvlastnictví.

Dohoda o úpravě bydlení, která se týká vypořádání společného bydlení a rozdělení společné rodinné domácnosti.

Dohoda o výživném rozvedeného manžela, která není obligatorní součástí předkládaného návrhu, a tak nemusí být mezi manžely ujednána. Nezbytnou podmínkou pro vznik vyživovací povinnosti je skutečnost, že rozvedený manžel se není schopen sám živit, a to z důvodů, které mají původ z doby, kdy ještě manželství trvalo.

Co se týče formální stránky těchto dohod, tak zákon vymezuje pouze obligatorní písemnou formu pro dohody týkající se majetkového vypořádání manželů s tím, že podpisy na nich uvedené musí být úředně ověřeny.

Z komentářové literatury vyplývá otázka, v jakém rozsahu se soud zabývá obsahem těchto dohod. Ty by neměly podléhat detailnímu přezkumu ze strany soudu a soud by se neměl podrobně zabývat obsahem těchto dohod. Soud by měl, dle mého, předmětné dohody přezkoumat pouze z formální stránky, a to zejména splnění podstatných náležitostí.⁵¹

Další skutečnost, na které by se manželé měli dohodnout, ale není to podmínkou, je příjmení rozvedeného manžela. Dle § 759 je stanovena lhůta 6 měsíců na oznámení matričnímu úřadu, které příjmení bude manžel, který přijal příjmení druhého, nadále používat. Tato skutečnost musí být zapsána do knihy

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 434

manželství v případě, kdy se rozvedený manžel rozhodne pro své dřívější příjmení.⁵²

Návrh na rozvod manželství podávají manželé buď společně, anebo se druhý manžel k návrhu podávajícího manžela později připojí. Nejde o společný návrh, pokud je sice podepsán oběma manžely, ale chybí shodné tvrzení o rozvratu a jeho příčinách. Z takového návrhu je patrné, že neshody o příčině rozvratu je nutné v řízení prokázat. V případě toho, že se manželé na společných tvrzeních shodnou později během řízení, mohou prohlásit před soudem, že nadále žádají, aby se soud příčinami již nezabýval a manželství bez dalšího rozvedl. Tímto jsou manželé i soud motivováni k tomu, aby ke společné dohodě došlo ještě před vyslovením rozsudku o rozvodu, a to i v případě, kdy ještě před zahájením řízení bylo k vzájemné dohodě manželů daleko.⁵³

Z uvedeného vyplývá, že pro řízení o rozvod není podstatné, jaká forma rozvodu byla využita při podání návrhu na rozvod manželství, a tak je možné během jednoho rozvodového řízení plynule přecházet mezi rozvodem s a bez zjišťování příčin rozvratu, aniž by stávající řízení bylo soudem zastaveno a musel být podán návrh nový. Odborná literatura uvádí, že v praxi je tak naprosto běžné, že je podán návrh na rozvod dle § 755 OZ, ale ještě před zahájením jednání dochází ke změně návrhu na tzv. rozvod „nesporný“. Stejně tak dochází během celého řízení k průběžné změně názorů, výhrad a požadavků obou manželů, což může i nemusí vést k dodatečnému připojení ke společným dohodám.⁵⁴

Dle mého tato možnost více podporuje a motivuje manžele ke konsenzuálnímu řešení rozvodových sporů a v případě vzájemné dohody lze tak rozvodové řízení značně urychlit a soudu ušetřit práci s případným dokazováním rozvratu, příčin a rozhodování o vzájemných poměrech majetkových i rodinných. Mám za to, že soud by v rámci rozvodového řízení měl neustále usilovat

⁵² § 71 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

⁵³ SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. Bulletin advokacie. 2014, (5), s. 31-33. ISSN 1210-6348.

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. Rodinné právo. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck), s. 110. ISBN 978-80-7400-644-9.

o vzájemnou dohodu manželů a autoritativně o poměrech manželů rozhodovat až v případě, kdy žádná společná dohoda mezi manžely nepřichází v úvahu.

Co se týče přeměny režimu rozvodového řízení v rámci jednoho řízení, tak tento princip nelze aplikovat i na dohody uzavřené manžely v rámci nesporného rozvodu. V praxi často dochází k chybnému přesvědčení manželů o platnosti a účinnosti dohod o majetkových poměrech uzavřených pro případ rozvodu nesporného, ačkoliv k takovému rozvodu nakonec nedojde. S touto otázkou se vypořádal Nejvyšší soud ve svém rozsudku⁵⁵ ze dne 30. 10. 2019 takto:

V tomto případě byl podán návrh na rozvod manželství ve smyslu § 757 OZ. Součástí návrhu byla tedy i dohoda o majetkovém vypořádání, kterou manželé uzavřeli k naplnění zákonné podmínky uvedené ve znění § 757 odst. 1 písm. c) OZ. K rozvodu ve smyslu § 757 OZ následně nedošlo, a to z důvodu nesplněného zákonného předpokladu minimální doby 6 měsíců, pro kterou spolu manželé nežijí. Soud prvního stupně tak v této věci shledal, že se o nesporný rozvod nejedná a v řízení pokračoval, jako by šlo o rozvod sporný, manželství následně rozvedl a vypořádal společný majetek bez ohledu na sjednanou dohodu. K námitce žalovaného, týkající se platnosti a účinnosti uzavřené dohody o majetkovém vypořádání, se soud vyjádřil, že uvedená dohoda byla sjednána pouze pro případ tzv. rozvodu nesporného a nelze se na ni odvolávat v případě rozvodu sporného. Odvolací soud se se stanoviskem soudu prvního stupně neztotožnil a žalobu zamítl. Vycházel přitom ze zjištění, že ujednanou smlouvou došlo mezi manžely k dohodě o vypořádání majetku na dobu po rozvodu a zároveň, že v obsahu dohody nebylo výslovně stanoveno, že se uzavírá pouze pro případ rozvodu dle § 757 OZ. Nejvyšší soud se s tvrzením odvolacího soudu částečně neztotožnil a uvedl, že pokud je v předmětné dohodě výslovně stanoveno, že je uzavírána k naplnění zákonných podmínek pro rozvod manželství dle § 757 odst. 1 písm. c), není další pochyb o tom, s jakým úmyslem byla předmětná dohoda původně uzavírána.

V rozhodnutí Nejvyšší soud vysvětluje rozdíl mezi obecnou možností uzavřít dohodu o majetkovém vypořádání za trvání manželství a možností uzavřít dohodu pouze pro účely rozvodu dle § 757 OZ. V případě dohody, která by byla

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019

mezi manžely uzavřena výhradně pro účely rozvodu dle § 757 OZ, tedy bez zjišťování příčin rozvratu, zůstává platit, že tato dohoda nenabývá účinnosti, pokud došlo k rozvodu odlišně od postupu uvedeného v § 757 OZ. V případě ostatních dohod se soud bude muset zabývat podrobněji jejich obsahem, než určí, zda jde o dohodu uzavřenou výhradně pro postup dle § 757 OZ nebo zda jde o dohodu uzavřenou obecně pro jakýkoliv způsob zániku manželství.⁵⁶

2.4. PROCESNÍ ASPEKTY ROZVODU

Řízení o rozvod manželství je podle české právní úpravy řízením výlučně soudním. Naproti tomu, v některých státech Evropské Unie je běžně zavedena praxe, že vedle řízení o rozvodu manželství jako řízením čistě soudním, existuje i mimosoudní alternativa řešení rozvodových sporů. Tématu mimosoudních možností rozvodu se budu zabývat v následných kapitolách, další část této kapitoly se soustředí pouze na procesní aspekty rozvodového řízení dle naší právní úpravy.

Rozvodové řízení je od 1. 1. 2014 upraveno v ZŘS jako zvláštní řízení soudní. Důvodem, pro který bylo rozvodové řízení zahrnuto do úpravy zvláštních řízení, je zejména skutečnost, že charakter rozvodového řízení vykazuje řadu zvláštností, na které je potřeba reagovat. Jeden z hlavních rysů, které rozvodové řízení odlišují od ostatních běžných civilních řízení, je charakterizován jako povaha řízení tzv. *iudicia duplex*.⁵⁷ Tento pojem označuje ta civilní řízení, ve kterém mají účastníci obou stran sporu postavení žalobce i žalovaného zároveň a zároveň soud není při svém rozhodování vázán podaným návrhem účastníka.

2.4.1. VĚCNÁ A MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOST

Na základě § 3 odst. 1 ZŘS je věcně příslušným soudem k řízení o rozvod manželství okresní soud. Místní příslušnost soudu se určuje na základě tří pravidel, která se použijí subsidiárně. Nejprve lze určit místní příslušnost soudu dle oblasti, kde se manželství naposledy realizovalo. Tím je současné či poslední společné

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019

⁵⁷ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. Zvláštní řízení soudní. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-829-1.

bydliště manželů, tedy místo, kde se manželé spolu zdržují, nebo zdržovali se záměrem činit tak trvale. Pro toto určení místní příslušnosti postačí, když ke dni podání návrhu na rozvod, má na stejné adrese bydliště alespoň jeden z manželů. Nelze-li příslušnost určit takto, je místně příslušným obecný soud manžela, který návrh nepodal. Pokud ani tímto způsobem nedojde k určení místní příslušnosti, je místně příslušným obecný soud manžela, který návrh podal.

2.4.2. ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ A POPLATKOVÁ POVINNOST

Rozvodové řízení je řízením, které může být zahájeno výlučně na návrh jednoho manžela nebo společným návrhem obou manželů. Návrh na zahájení řízení musí obsahovat jak náležitosti obecné, běžné pro každé podání, ale zároveň musí návrh obsahovat i zvláštní náležitosti stanovené pouze pro rozvodové podání. Společný návrh je manžely uplatňován na základě jednoho podání. Od společného návrhu je nutné odlišit připojení se k návrhu, což je situace, kdy o rozvod zažádá jeden z manželů, a následně se k němu druhý manžel připojí. V obou dvou případech se bude jednat o návrh na rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu, a to do doby zpětvzetí návrhu některým z manželů. Poté se v řízení dle § 387 odst. 2 ZŘS pokračuje stejně, jako by návrh podal jen jeden manžel, a tím zaniká i nesporný režim takového řízení. Důsledky, které rozlišení jednotlivých forem návrhů přináší, jsou zejména v poplatkové povinnosti a v možnosti podat odvolání.

Dle zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, je pro manžele z ekonomického hlediska nevýhodný společný návrh, a to z toho důvodu, že u nich obou, jako u navrhovatelů, vzniká poplatková povinnost. Druhý důsledek podání společného návrhu nastává až v případě jeho schválení soudem, protože v takovém případě zaniká přípustnost podání odvolání a nelze tak zahájit opravné řízení.⁵⁸

K nápravě dvojité poplatkové povinnosti u společného návrhu se již věnuje plánovaná vládní novela, která se má týkat zlepšení podpory a konsenzuálního řešení záležitostí rodinného práva. V tomto případě novelizované znění stanoví, že pokud se k návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství bez zjišťování příčin

⁵⁸ GRYGAR, Jiří. NOZ v praxi: Specifika společného návrhu na rozvod manželství a připojení se k návrhu na rozvod manželství [online]. Bulletin advokacie, 07.05.2014 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-specifika-spolecneho?browser=full>

rozvratu připojí druhý manžel, aniž by byl návrh odvolán či připojení k návrhu zrušeno, vrátí soud polovinu soudního poplatku (soudní poplatek tak bude činit 2 000,- Kč stejně jako v ostatních případech návrhu na rozvod manželství).⁵⁹

K zastavení řízení dochází v případě, kdy jeden z manželů vezme zpět svůj návrh a druhý manžel se zpětvzetím souhlasí. V opačném případě se v řízení pokračuje, jak bylo uvedeno výše. Lze konstatovat, že jde oproti předchozí úpravě k výrazné změně, protože dříve soud souhlas druhého manžela se zpětvzetím návrhu nezjišťoval a automaticky řízení zastavil. Ten z manželů, který si rozvod nerozmyslel, byl v takovém případě nucen podat nový návrh a tím docházelo k značnému snižování právní jistoty a k zbytečnému navyšování soudních sporů. Současné pojetí rozvodového řízení tak vnímám jako značně flexibilnější pro soud i pro účastníky.

2.4.3. ÚČASTNÍČÍ ŘÍZENÍ

Účastníci rozvodového řízení jsou upraveni v § 385 ZŘS, a to jako manželé. Odlišně upravovalo účastníky OSŘ, ve kterém byli účastníci označeni obecně jako žalobce a žalovaný. Tato formální úprava označení účastníků v OSŘ byla kritizována, a to z několika důvodů. Jedním z nich byl negativní aspekt označení účastníků jako žalobce a žalovaný, i když se žádný z manželů necítil být žalobcem ani žalovaným. Vedle toho neexistovalo procesní označení účastníků v případě podání společného návrhu, soud tak musel oslovovat účastníky jako žalobce či žalovaný. Aktuální právní úprava sice přinesla změnu v označení účastníků, která přinesla úlevu manželům od formalistického označování žalobce a žalovaného, na druhou stranu způsobila zmatky v procesním označení účastníků ze strany soudu. V této věci sdílím názor Grygara⁶⁰, který uvádí, že pokud dochází v rámci řízení k výsledku účastníků a k jejich následnému oslovování ze strany soudu nebo zástupců formou „pane manželé“ či „paní manželko“, působí to nejen z právního pohledu zvláště, ale i z jazykového či psychologického pohledu velmi neobvykle. Sám Grygar dále tvrdí, že dle § 385 ZŘS dochází pouze k vymezení okruhu účastníků. Procesní označení, které naplňuje požadavek korektnosti, upravuje § 6

⁵⁹ C. H. BECK. Konsenzuální řešení záležitostí rodinného práva. Právní zpravodaj, 23. 6. 2020

⁶⁰ GRYGAR, Jiří. NOZ v praxi: Jak označovat účastníky řízení o rozvod manželství? Bulletin advokacie [online]. 2014, 19.05.2014, 2014 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-jak-oznacovat-ucastniky-rizeni-o-rozvod-manzelstvi?browser=mobi>

ZŘS, ve kterém jsou účastníci označeni jako navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení rozhodnuto a dále ten, jehož za účastníka zákon označuje.⁶¹

2.4.4. PRŮBĚH ŘÍZENÍ

K projednání věci soud nařizuje ústní jednání, na kterém účastníky vyslechne. Z dikce § 389 odst. 1 ZŘS je patrné, že ústní jednání je obligatorní a lze od něj upustit jen v případě, že by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi. Z komentářové literatury vyplývá, že velkými obtížemi se rozumí takové okolnosti, ze kterých rozumně předpokládat, že výslech nebude možno vůbec provést, např. neznámý pobyt manžela, či duševní porucha znemožňující provedení výslechu.⁶² V případě, že se navrhovatelé nedostaví k jednání bez řádné omluvy, soud řízení zastaví. To neplatí v případě, kdy se dostaví jeden z navrhovatelů a prohlásí, že trvá na dalším projednání věci nebo nenavrhne-li tzv. klid řízení.

Klid řízení může nastat na návrh jednoho nebo obou účastníků a lze jím tak dočasně přerušit řízení. V daném řízení se na návrh může pokračovat nejdříve až po uplynutí lhůty 3 měsíců od přerušení. Zákon nestanovuje, zda soud o klidu řízení rozhoduje, anebo zda klid řízení nastává ze zákona. Odborná literatura uvádí, že by o klidu řízení mělo být vždy vydáno usnesení, stejně jako tomu je u obecného přerušení řízení. Souvisí to zejména s možností účastníka bránit se takovému rozhodnutí a mít umožněno podat odvolání.⁶³

Jednání je dle § 390 ZŘS provázeno modifikovanou zásadou projednací⁶⁴, což je pro úpravu zvláštních řízení soudních netypické. Řízení dle ZŘS jsou na základě § 21 ZŘS ovládána zásadou vyšetřovací a soud je oprávněn provádět i jiné, než účastníky navrhované důkazy. Tato zásada se však v řízení o rozvod manželství neuplatní, a to z důvodu uplatnění kolizního pravidla *lex specialis derogat lex*

⁶¹ Tamtéž

⁶² SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav, BÍLÝ, Martin, PIRK, Tomáš, SMOLÍK, Petr, TRNĚNÁ, Klára. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 780.

⁶³ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. Řízení o rozvod manželství: Obecně o řízení [online]. Bulletin advokacie, 24.02.2015 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/rizeni-o-rozvod-manzelstvi-obecne-o-rizeni-pravomoc-pojeti-rizeni?browser=mobi>

⁶⁴ Zásada projednací je procesní zásadou, která stanovuje procesní odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci účastníkům řízení. Soud může provést nenavržené důkazy jen v případě, pokud to vyplývá ze spisu a pokud jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu věci.

generalis⁶⁵. Důkazní břemeno tak nesou nadále účastníci řízení a zůstává v jejich hlavní roli poskytnout soudu dostatek podkladů, ze kterých bude možné dostatečně prokázat skutkový stav. Soud je oprávněn ze své úřední povinnosti zjišťovat pouze okolnosti související se zájmy nezletilých dětí. Jiné, než účastníky navržené důkazy, může soud provést, jen je-li to třeba ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu.

S ohledem na hmotněprávní úpravu je tak soud povinen v řízení o rozvodu manželství vždy zjišťovat, zda je manželství hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno. Další průběh dokazování se liší dle toho, zda se jedná o rozvod se zjišťováním, či bez zjišťování příčin rozvratu. V případě rozvodu nesporného, tedy bez zjišťování příčin rozvratu, platí, že soud při splnění podmínek uvedených v § 757 OZ, manželství rozvede a dále se nezabývá příčinami, které k rozvratu vedly. Z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že by ústní jednání v tomto případě nemuselo být vůbec nařízeno a soud by mohl manželství rozvést i bez nutnosti osobní účasti účastníků v jednání, pokud by tvrzení obou manželů pokládal za shodná a pravdivá. Stejně tak uvádí i odborná literatura, která se přiklání k názoru, že pro případy, kdy jsou manželé dohodnuti na všech podmínkách rozvodu, se zdá být požadavek výslechu obou účastníků soudem jako zbytečně formalistický.⁶⁶ V případě rozvodu sporného je bezpochyby patrné, že se bez nařízení ústního jednání takové řízení neobejde. V tomto případě nese účastník, který rozvod navrhl, důkazní břemeno i břemeno tvrzení.

Ve věci rozvodu manželství rozhoduje soud rozsudkem. Rozsudkem soud rozvod schválí a manželství rozvede, pokud byly splněny všechny zákonné podmínky. V opačném případě soud v rozsudku rozvod zamítne, pokud dojde k závěru, že nebyly splněny všechny předpoklady. Soud rozvod zamítne i v případě, kdy dojde k závěru, že uvedené manželství nelze rozvést z důvodu možné aplikace klauzule proti tvrdosti. V řízení o rozvodu manželství nelze vydat rozsudek pro zmeškání ani pro uznání. Rozsudek je pravomocný uplynutím lhůty pro podání odvolání, která činí obecně 15 dnů od doručení. K nabytí právní moci rozsudku

⁶⁵ Zásada, že úprava speciální má přednost před úpravou obecnou. V tomto případě jde o kolizi dvou ustanovení stejného právního předpisu.

⁶⁶ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. Řízení o rozvod manželství: Obecně o řízení [online]. Bulletin advokacie, 24.02.2015 [cit. 2021-02-16].

může dojít i v případě, kdy se oba manželé svého práva podat opravný prostředek vzdají. Co se týká nákladů řízení, tak zde se neuplatní obecné pravidlo a žádný z účastníků tak nemá právo na náhradu nákladů podle úspěchu ve věci.

2.4.5. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY

Rozsudek, ve kterém soud rozhodl o rozvodu manželství, je obecně možné napadnout řádným opravným prostředkem – odvoláním. Dle § 204 odst. 1 OSŘ lze podat odvolání ve lhůtě patnácti dnů od doručení rozsudku prvostupňového soudu. Odvolání je dle § 395 ZŘS vyloučeno v případě, kdy soud vydal rozsudek, kterým vyhověl společnému návrhu manželů, nebo v případě připojení se jednoho manžela k návrhu druhého. Nelze tak podat odvolání proti rozhodnutí, ve kterém soud vyhověl návrhu účastníkům. V případě, kdy soud návrhu nevyhověl a manželství nerozvedl, je obecně odvolání přípustné.

Proti rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech rozvodu, není dle § 398 ZŘS přípustná žaloba pro zmatečnost ani žaloba na obnovu řízení. Na základě § 30 odst. 1 ZŘS nelze podat proti rozsudku ani dovolání. Toto ustanovení platí pouze v případě rozhodnutí meritorní povahy. Pokud soud vydal rozhodnutí procesní povahy, zde Nejvyšší soud stanovil, že proti takovým rozhodnutím je dovolání přípustné.⁶⁷

2.5. ADMINISTRATIVNÍ ROZVOD

V závěru této kapitoly věnující se aktuálním způsobům rozvodu manželství bude stručně zmíněna i možnost administrativního rozvodu manželství, která je již běžně dostupná v některých evropských státech. O administrativním rozvodu je pojednáno i v tzv. Principech.⁶⁸ Tyto Principy vytvořila Komise pro evropské rodinné právo, též známá pod zkratkou CEFL, tyto Principy by měly fungovat jako doporučení pro budoucí zákonodárství. V Principech je v první kapitole v rámci principu 1:2 v odstavci 2 uvedeno, že orgánem rozhodujícím o rozvodu by vedle soudů mohl být i správní orgán.⁶⁹

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2015, sp. zn. 21 Cdo 2802/2015

⁶⁸ Principles of european family law. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>

⁶⁹ Tamtéž

Administrativní rozvod je mimosoudní forma rozvodu manželství, ve které namísto soudů rozhodují o rozvodu jiné orgány veřejné moci, nejčastěji správní orgány. U nás by tímto správním orgánem, v případě zakotvení administrativního rozvodu do právní úpravy, mohl být pravděpodobně matriční úřad, ale není vyloučeno, že by do budoucna probíhaly rozvody i u notářů.⁷⁰

Tato mimosoudní forma rozvodu je s různými rozdíly umožněna v několika státech, a to v Portugalsku, Nizozemsku, Rusku, Dánsku a Norsku. Podmínky pro podání návrhu na administrativní rozvod nejsou jednotné, avšak při porovnání jednotlivých úprav se od sebe výrazně neliší. Po porovnání lze říci, že příslušným orgánem pro tuto formu rozvodu je správní orgán, a to buď matriční úřad nebo krajský správce (úřad či guvernér.) Ve většině případů je nutné, aby byli manželé na všem podstatném dohodnuti, tedy na majetkovém rozdělení či na úpravě poměrů k nezletilým dětem. V některých zemích je vyloučena tato možnost rozvodu, pokud se v manželství nachází nezletilé děti. V tomto případě tak zákonodárce chrání práva dítěte a pravomoc rozhodnout o poměrech dítěte k rodičům ponechává pouze soudu.⁷¹

Rozdíl od ostatních úprav spatřuji zejména v právní úpravě Norska. Soudy zde rozhodují o rozvodu pouze v konkrétních situacích. Podat přímý návrh na rozvod k soudu může učinit jeden z manželů, jen pokud se stal obětí týrání nebo bigamie, v ostatních případech lze podat návrh na rozvod k soudu až po marném pokusu o rozvod manželství před správním hejtmanem. V tom tkví rozdíl od právních úprav ostatních zemí, protože tam si manželé mohou vybrat, zda zvolí rozvod cestou soudní či správní, samozřejmě s přihlédnutím k tomu, že v případě správního rozvodu se jedná o rozvody nesporné, domluvené.⁷²

V úpravě administrativního rozvodu spatřuji největší přínos v budoucím možném odlehčení práce již tak přetížených soudů. Soudcům by po zavedení institutu rychlého administrativního rozvodu odpadla výrazná část rodinněprávní

⁷⁰ Rozvod u notáře? Notářská komora ČR [online]. 2018, 2018 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/vasi-notari/detail/239_540-rozvod-u-notare

⁷¹ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013, Teoretik. ISBN 978-80-87576-66-3, s. 61-62

⁷² Tamtéž s. 63-64

agendy, zejména právě těch rozvodů, u kterých manželé nevyžadují soudní zásah a kde se v manželství nevyskytují žádné nezletilé děti.

3 AKTUÁLNÍ OTÁZKY V SOUVISLOSTI S ROZVODEM

Následující část diplomové práce je věnována aktuálním otázkám souvisejícím s rozvodem manželství. První část kapitoly pojednává o pandemii koronaviru SARS-CoV-2 a jejímu vlivu na rozvody v České republice. Stěžejním pramenem pro tuto část práce jsou informace a doporučení poskytnutá ze strany justice. Druhá část kapitoly naváže na mimosoudní řešení sporů vycházejících z rozvodů manželství a jím bezprostředně předcházejícím, které jsou v současné době hojně diskutovaným tématem, a dle mého také tématem aktuálním.

3.1. EPIDEMIE COVID-19 OBECNĚ

Na začátku roku 2020 se ve městě Wu-Chan, které se nachází v Čínské provincii Chu-pej, rozšířil vysoce infekční virus SARS-CoV-2 způsobující nemoc Covid-19. Tato nemoc je typická příznaky podobnými jako jiná chřipková onemocnění, a tak se může jevit, že ve srovnání třeba s ostatními nemocemi nejde o nemoc nijak zvlášť závažnou. V případě Covidu-19 nejde tolik o samotný průběh nemoci, jako o její vysokou nakažlivost a s tím související důsledky a dopady, které ve společnosti nastávají v souvislosti s šířením tohoto onemocnění. Neustálé omezování svobody pohybu, nařizování povinných karantén, omezení přístupu k úřadům a soudům, uzavírání provozoven a zařízení různých druhů, nařizování hygienických povinností jako nošení roušek, omezení společenského styku. Všechna tato omezení mají obrovské negativní dopady na životy osob, ať už v oblasti ekonomické, právní či osobní.

3.2. SITUACE V ČR

V ČR došlo k první potvrzené nákaze 1. března 2020. Vláda začala ihned jednat a připravovat různé postupy, a proto již 12. března 2020 byl vyhlášen usnesením č. 194 (publikovaným ve Sbírce zákonů pod č. 69/2020) nouzový stav. Ten vláda může vyhlásit v případě rozsáhlého nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví, majetkové hodnoty, anebo veřejný pořádek a bezpečnost, a to na základě

ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky.⁷³ Poté je vláda na základě § 5 zákona č. 240/2000 o krizovém řízení a o změně některých zákonů oprávněna přijímat mimořádná krizová opatření. Na základě těchto opatření může vláda během nouzového stavu omezit některá práva a svobody osob zaručené Listinou základních práv a svobod⁷⁴, a tím zamezit alespoň částečně dalšímu šíření nemoci ve společnosti. Během pandemie tak docházela zejména k omezování svobody pohybu a pobytu.

Během roku 2020 došlo v zásadě ke dvěma vyhlášeným nouzovým stavům a jejich prodloužení, které lze rozlišit jako první a druhou vlnu epidemie. Za rok 2021 pak došlo k dalším dvěma vlnám, v zásadě v podobném časovém rozestupu, které již nezpůsobily takový společenský rozvrat, protože společnost byla na tyto vlny připravena. Lze říci, že se v dalších vlnách bezpečnostní opatření oproti prvotním vlnám spíše rozvolnila a ustálila.

3.3. DOPADY NA JUSTICI

Činnost soudů byla pandemií také omezena. Ministerstvo spravedlnosti vydalo řadu doporučení, ve kterých stanovilo, že soudy mají zvážit, která jednání nařídít, a která raději odložit. Doporučeno bylo konat ta soudní jednání, která jsou nezbytně nutná projednat s ohledem na běh promlčecích a prekluzivních lhůt. Dále doporučilo projednat věci, které z jiných důvodů vyžadují bezodkladné rozhodnutí soudu. Doporučení potvrdilo, že tato odložení nebudou brána jako průtahy v řízení při výkonu dohledové pravomoci ministerstva. K odročení tak docházelo v řadě případů. Rozhodováno bylo zejména ve věcech vazebních a dalších obdobných, která nesnesou odkladu, a kde by porušení lhůt mělo vážný vliv na průběh řízení.⁷⁵

Vedle takových bezodkladných jednání bylo dále doporučeno, aby se konala pouze ta soudní jednání, ve kterých není nezbytně nutná osobní přítomnost účastníků. Pokud to bylo možné, bylo doporučeno konat např. výslech svědků

⁷³ Čl. 5 odst. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

⁷⁴ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁷⁵ Doporučení Ministra spravedlnosti ve vztahu k fungování soudů s ohledem na vyhlášený nouzový stav a krizová opatření přijatá Vládou České republiky ze dne 22. 10. 2020, č. j. MSP-15/2020-SDJ-SP/11

pomocí tzv. videokonferenčního zařízení.⁷⁶ Z tohoto doporučení se tak může jevit, že zrovna rozvodová řízení byla ta, která byla hojně odročována, protože se u nich vyžaduje osobní přítomnost účastníků a zároveň nejde o tak závažně bezodkladné jednání jako je oproti tomu např. vazební zasedání. Řada odborníků se tak stále častěji v období pandemie přiklání k možnosti, aby se alespoň nesporné rozvody konaly bez osobní účasti manželů.⁷⁷ Z uvedeného pandemického stavu také vyplývá, že se řada soudních jednání musela odročovat i kvůli absenci předvolaných svědků a účastníků. To mohlo nastat jak z důvodu nařízené karantény, tedy povinné izolace, anebo právě kvůli nakažení nemocí Covid-19. Řada jednání se tak musela odročovat i přesto, že nařízena byla, a tím docházelo k prodlužování řešení jednotlivých soudních záležitostí. Nutno zmínit i fakt, že takto mohlo často docházet k obstrukcím ze strany těch předvolaných osob či svědků, kterým se hodilo na soudní jednání nedorazit a využívaly pandemických podmínek ke svému prospěchu.

Dle mého je potřeba se v dnešní době přizpůsobovat zejména tomu, že se svět a dění kolem něj stále častěji přesouvá do online světa, tudíž je potřeba, aby se v tomto i justice přizpůsobila a své úkoly mohla vykonávat i v dobách ztížených omezeními ze strany vlády. Dle mého by bylo na místě, aby justice častěji využívala internetu, dálkových spojení za pomoci videokonferenčních zařízení k tomu, aby jednodušší spory mohla vyřešit tzv. online.

Jak již bylo zmíněno, k tomu, aby soudní jednání probíhala bez účasti manželů, jako účastníků řízení, se v dnešní době kloní i advokátní praxe. Jedním z důvodů může být i formulace ustanovení § 115 OSŘ, které umožňuje soudu rozhodnout bez přítomnosti účastníků sporu při jednání, pokud tito s takovým postupem soudu dříve vyslovili souhlas. Soud tedy může rozhodnout prakticky podle listinných podkladů. Tento procesní postup se jeví jako vhodný zejména pak v případech, kdy se jedná o manželství nesporné a všechny podstatné skutečnosti jsou již dostatečně uvedeny v podání. Zajímavostí však je, že poměrně nová

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ PŘIDAL, Robert. Rozvod bez účasti manželů nikoliv pouze v době pandemie [online]. 23.02.2021 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/rozvod-bez-ucasti-manzelu-nikoliv-pouze-v-dobe-pandemie-112611.html#_ftn1

procesní úprava je v konání soudních jednání bez účasti manželů spíše zpátečnická.⁷⁸

Řízení o rozvod manželství, jak již bylo zmíněno výše, se procesně řídí zákonem ZŘS, který v ustanovení § 389 odst. 1 výslovně zakotvuje přítomnost manželů jako účastníků řízení při jednání: „K projednání věci soud nařídí jednání, na kterém vyslechne účastníky. Od výslechu účastníků lze upustit, pokud by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi.“ Tato skutečnost je zakotvena patrně i z toho důvodu, že dle ustanovení § 389 odst. 2: „Při jednání vede soud manžele k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření.“ Tento procesní postup se však jeví nadbytečným v případě, kdy je zahájeno řízení o rozvod manželství společným návrhem manželů, a tedy nedochází ke zjišťování příčin rozvratu. Otázkou však zůstává, proč není podobně modifikován i § 389 ZŘS, případně proč zákonodárce explicitně nevyužil znění § 115a OSŘ.⁷⁹

Určitou výjimku z ustanovení § 389 odst. 1 ZŘS tvoří situace, kdy by provedení výslechu bylo spojeno s velkými obtížemi. Velkými obtížemi lze rozumět takové případy jako vážná porucha zdraví znemožňující výslech, či neznámý pobyt manžela, který soud nemůže, i přes vynaložení velkého úsilí, zjistit. Během epidemie onemocnění Covid-19 však vyšlo najevo, že lze pod toto ustanovení subsumovat i takové případy, jako je nařízená karanténa, či překážka nikoliv na straně účastníka řízení, ale překážka na straně soudu spočívající v nemožnosti se osobně setkat v jednací síni, neboť by hrozilo riziko přenosu onemocnění.⁸⁰

Výše uvedené ustanovení lze aplikovat pouze na ty případy, kdy pro určitou subjektivní, či objektivní překážku nelze výslech účastníka uskutečnit vůbec. V návaznosti na to pak vyvstává otázka, jak má justice postupovat v případě, kdy nejsou naplněny právě ony velké obtíže. OSŘ již od roku 2017 pamatuje i na ty případy, kdy je v civilních řízeních umožněno k provádění úkonů užívat technická

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ PŘÍDAL, Robert. Rozvod bez účasti manželů nikoliv pouze v době pandemie [online]. 23.02.2021 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/rozvod-bez-ucasti-manzelu-nikoliv-pouze-v-dobe-pandemie-112611.html#_ftn1

⁸⁰ SVOBODA, Karel. § 389 [Průběh řízení]. In: SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 782

zařízení, z toho důvodu bylo také Ministryní spravedlnosti doporučeno, aby justice tyto prostředky během pandemických opatření využívala i v praxi. To se však může jevit jako problematické, neboť soud je oprávněn užít videokonferenční zařízení pouze na návrh jednoho z účastníků řízení, nebo v případě, že je jeho užití účelné. Zde se pak právní úprava dostává do slepé uličky, neboť pokud tak není navrženo jedním z účastníků, jedná se opět jen o účastníka, který se nachází ve věznici, případně ve zdravotnickém zařízení, a je tak obtížné zajistit jeho přítomnost v jednací místnosti soudu.⁸¹

Závěrem lze konstatovat, že i přes doporučení ministryně spravedlnosti, aby se soudní jednání konala prostřednictvím videokonferenčních prostředků, nebylo toto doporučení ze strany soudů v řízeních o rozvod využíváno. Proč tomu tak bylo a soudy jednání odročovaly, zůstává neobjasněno. Jedním z důvodů však může být skutečnost, že ministryně spravedlnosti ve svém doporučení sice formálně uvedla, že soudy mají k jednání využívat videokonferenční prostředky, ale zároveň, bylo doporučeno konat pouze ta soudní jednání, která nesnesou odkladu. Z toho vyplývá, že řada soudců mohla upřednostnit fakt, že řízení o rozvod manželství nepatří mezi řízení, jež nesnesou odkladu.

Skutečnost, že justice nedokázala pružně zareagovat na epidemickou situaci, může mít dopad na zájem manželů podat žádost o rozvod k projednání soudem. Manželé tak mohou hledat jiný, alternativní prostředek, jak vyřešit spory předcházející rozvodu. Takovým se pak jeví především mimosoudní prostředky k řešení manželských sporů, kterým je věnována druhá část této kapitoly.

3.4. DOPADY NA ROZVODOVOST

Pandemická situace, zejména nařízené povinné karantény, omezený volný pohyb osob, uzavření školských zařízení, ponechávání zaměstnanců zaměstnavateli v domácím prostředí pro práci z domova, to vše mělo obrovský dopad na soužití osob v domácnosti, zejména pak na manželství. Takový zvýšený kontakt manželů, zintenzivnění rodičovských rolí a nadprůměrná doba, kterou společně doma rodiny

⁸¹ KŮRA, Jiří. Uplatnění videokonference v rámci civilního soudního řízení [online]. 06.11.2020 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/uplatneni-videokonference-v-ramci-civilniho-soudniho-rizeni>

trávily, to vše mohlo vést i k častějším rozporům, hádkám a neposlední řadě také násilí v rodině. Tyto skutečnosti mohly být impulsem k tomu, že rozvod byl manžely více diskutován a v řadě případů mohlo na základě výše zmíněného častěji docházet k podání návrhu na rozvod.

Dle údajů Českého statistického úřadu došlo za rok 2020 k rozvodu 21 734 manželství. To je o 2,4 tisíce méně než za rok 2019. K takto sníženému počtu rozvodů za rok 2020 mohla přispět epidemická situace a omezení činnosti soudů, nicméně s ohledem na roky předchozí lze s jistotou říci, že podle tabulky níže je rozvodový trend v posledních letech mírně klesající.⁸²

Tab. B Pohyb obyvatel, 2011–2020

Ukazatel	2011	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Absolutní počty						
Živě narození	108 673	110 764	112 663	114 405	114 036	112 231	110 200
Zemřelí	106 848	111 173	107 750	111 443	112 920	112 362	129 289
z toho do 1 roku věku	298	272	317	304	292	288	249
Sňatky	45 137	48 191	50 768	52 567	54 470	54 870	45 415
Rozvody	28 113	26 083	24 996	25 755	24 313	24 141	21 734
Přistěhovalí	22 590	34 922	37 503	45 957	58 148	65 571	55 661
Vystěhovalí	5 701	18 945	17 439	17 684	19 519	21 301	28 734
Přirozený přírůstek	1 825	-409	4 913	2 962	1 116	-131	-19 089
Přírůstek stěhováním	16 889	15 977	20 064	28 273	38 629	44 270	26 927
Celkový přírůstek	18 714	15 568	24 977	31 235	39 745	44 139	7 838
Sřadní stav obyvatel (tis.)	10 505,4	10 553,8	10 578,8	10 610,1	10 649,8	10 693,9	10 701,8
	Na 1 000 obyvatel						
Živě narození	10,4	10,5	10,7	10,8	10,7	10,5	10,3
Zemřelí	10,2	10,5	10,2	10,5	10,6	10,5	12,1
Sňatky	4,3	4,6	4,8	5,0	5,1	5,1	4,2
Rozvody	2,7	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3	2,0
Přistěhovalí	2,2	3,3	3,5	4,3	5,5	6,1	5,2
Vystěhovalí	0,5	1,8	1,7	1,7	1,8	2,0	2,7
Přirozený přírůstek	0,2	0,0	0,5	0,3	0,1	0,0	-1,8
Přírůstek stěhováním	1,6	1,5	1,9	2,7	3,6	4,1	2,5
Celkový přírůstek	1,8	1,5	2,4	2,9	3,7	4,1	0,7

Tabulka č. 1⁸³

Dle dalších údajů statistického úřadu došlo za rok 2021 k rozvodu 21,1 tis. manželství, což je v porovnání s rokem 2020 opět o 0,6 tis. méně a nejméně od roku 2000. Klesající trend tak stále zůstává a lze shrnout, že má premisa, že během pandemie docházelo k většímu počtu rozvodů manželství je tímto vyvrácena.⁸⁴

⁸² Vývoj obyvatelstva v roce 2020 - shrnutí ČSÚ [online]. [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142755448/13006921u.pdf/5da40763-162e-4343-a621-e46ec9047c6f?version=1.1>

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Pohyb obyvatelstva - rok 2021 - shrnutí ČSÚ [online]. [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2021>

Pro další zjištění informací o míře rozvodovosti a o rozvodech obecně během epidemických opatření jsem se obrátila na okresní soudy s dotazy, které byly formulovány jako žádost o informaci podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Výše uvedené dotazy byly formulovány následovně:

- Kolik návrhů na zahájení řízení o rozvod bylo učiněno v jednotlivých měsících let 2020 a 2021?
- Kolik manželství bylo u označeného soudu v roce 2020 a 2021 rozvedeno?

Obrátila jsem se s těmito dotazy na všechny okresní soudy ve Středočeském kraji a na všechny obvodní soudy v Praze. Celkem bylo osloveno 22 soudů. Po důkladné analýze poskytnutých informací jsem došla k závěru, že má premisa ohledně výrazného odročování rozvodových řízení za vyhlášených nouzových stavů a tím sníženého vyřizování věcí byla poněkud nesprávná. Soudům se nepochybně během pandemie covidu-19 práce ztížila, nicméně v měsících, kdy platil nouzový stav se to výrazně nepromítlo. Pro představu jsem se rozhodla uvést situaci v Okresním soudě v Benešově a Berouně. (viz příloha č. 1 a příloha č. 2)

Lze shrnout, že během prvního nouzového stavu, tedy za měsíc březen a duben roku 2020 došlo k výraznějšímu poklesu nápadů, z čehož lze vyvést závěr, že se lidé na soud obraceli s návrhem na rozvod méně než v ostatních měsících. Během druhé vlny, tedy za měsíc září a říjen, se však situace nijak výrazně nezměnila. Během celého roku došlo k poklesu vyřízených věcí, ale má premisa, že se rozvodová řízení valně odročovala se nenaplnila.

Shodně se k tomu vyjadřuje i výroční zpráva soudnictví Ministerstva spravedlnosti, kde je detailněji rozebrána celá epidemická situace za rok 2020 a její vliv na fungování soudů. Zde je taktéž uvedeno, že sice za civilní agendu došlo za prvního nouzového stavu k poklesu nápadů, ale během druhého nouzového stavu se objem nápadů již tak zřetelně nezměnil. Dále zpráva uvádí, že délka civilních řízení se kvůli epidemickým omezením v poměru s předchozími roky o něco prodloužila, nicméně procento vyřízených věcí se v poměru k nápadům znatelně nezměnilo.⁸⁵

Na závěr této podkapitoly tak nelze zmínit nic jiného, než že rozvedených manželství bylo za rok 2020 a 2021 méně než za předchozí roky, což může být dáno jak epidemií Covid-19, tak ale i tím, že trend rozvodů je v posledních letech klesající. Zůstává však otázkou, jestli se tato skutečnost nepromítne do rozvodovosti let budoucích, to však zatím s jistotou nelze odpovědět. Co se týče počtu nápadů, až na první nouzový stav se jejich počet výrazně nezměnil a s tím ani poměr věcí během roku vyřízených.

⁸⁵ Výroční statistická zpráva českého soudnictví dostupná z <https://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2021/08/ceske-soudnictvi-2020.pdf>

3.5. MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ ROZVODOVÝCH SPORŮ

Domnívám se, že je budoucnost civilních sporů týkajících se rozvodů manželství více nakloněna mimosoudním způsobům jejich řešení, a to z důvodu menší formálnosti takového řízení, operativní možnosti komunikace a plánování, většímu prostoru pro možné uzavření dohody a v neposlední řadě menším ekonomickým zásahem do života manželů. Vedle tradičního soudního řešení sporů vycházejících z rozvodu manželství, tak rozlišujeme ještě:

- rozvodové řešení sporů v rámci využití mediace
- rozvodové řešení sporů v rámci využití tzv. collaborative law⁸⁶

V obou dvou případech jde o způsob řešení sporů vycházejících z rodinněprávních vztahů, jejímž cílem je dosáhnout vzájemné dohody v oblasti osobní, ekonomické i právní, za přítomnosti třetích osob. Tím je docíleno neveřejného, konstruktivního řešení vzájemných sporů bez nutnosti zdlouhavých, sporných jednání v rámci soudního řízení. Rozdíl mezi mediací a collaborative law je v postavení třetích osob. V rámci mediace je přítomna třetí, nezávislá osoba, která není zástupcem ani jedné strany, blíže k rozdílům bude pojednáno v další části této podkapitoly.

3.5.1. COLLABORATIVE LAW

Collaborative law, v českém překladu právo spolupráce, je moderní mimosoudní řešení sporů, které vzniklo v 90. letech 20 století v USA.⁸⁷ Od roku 2001 také existuje mezinárodní organizace sdružující advokáty věnující se této metodě. Tato organizace se nazývá *International Academy of Collaborative Professionals* a v současnosti má něco přes pět tisíc členů.⁸⁸ Tato organizace pořádá různá školení advokátům zajímajícím se o collaborative law. Kromě USA je tato metoda využívána hojně i v jiných zemích, a to právě v rámci rodinných

⁸⁶ Odborná terminologie není jednotná, někdy je collaborative law označováno také jako collaborative practice či přímo collaborative divorce v případě rozvodu.

⁸⁷ Více k historii collaborative law viz <http://www.nwiacollaborate.org/what-is-collaborative-law/history-of-collaborative-law/>

⁸⁸ Více viz <https://collaborativepractice.com>

a manželských agend, ale není výjimkou i její využití v jiných právních odvětvích.⁸⁹

Jde o soukromé projednání manželských záležitostí, kdy každý z manželů je zastoupen svým advokátem na základě smlouvy, a k tomu je v případě potřeby přibrán i další odborník, v takovém případě se pak jedná o tzv. interdisciplinární spolupráci. Součástí řešení sporů tak může být účastněn psycholog, dětský psycholog, finanční poradce a další odborníci. Tento proces je založen na zohledňování potřeb a zájmů stran, kde se do popředí dostává tzv. WIN-WIN⁹⁰ výsledek namísto konfrontace, tedy spolupráce za účelem dosáhnout vzájemně akceptovatelné dohody. Až s takto uzavřenou dohodou se poté podává žádost o rozvod manželství k soudu. Touto metodou je tak v případě úspěchu manželům ušetřeno sporné řízení.⁹¹ V dnešní době je tento proces využíván v mnoha zemích, k ČR nejbližší např. v Rakousku.⁹²

3.5.2. PRŮBĚH

K uplatnění metody collaborative practice může dojít jen v případě, že jsou oba manželé rozhodnutí, že veškeré předrozvodové záležitosti miní vyřešit soukromou cestou a chtějí se tak vyhnout řešení těchto sporů v rámci soudního řízení. Toto vyjednávání probíhá na neveřejných osobních jednáních mezi manžely a jejich advokáty, během kterých má dojít k uzavření potřebných dohod. Průběh takové spolupráce probíhá následovně:

Strany podepíší vzájemnou smlouvu, též nazývanou jako *Collaborative Divorce Participation Agreement*, ve které detailně popíší povahu a rozsah agendy, která má být v rámci spolupráce vyřešena. Dále smlouva zahrnuje pravidla, kterými se celé vyjednávání bude řídit. Tato smlouva je písemná. Může být dvoustranná

⁸⁹ Metodou collaborative law lze vyřešit např. sousedské spory, dědické spory, více viz <https://collaborativelaw.eu/was-ist-cl/>

⁹⁰ WIN-WIN jako tzv. vítězství na obou stranách

⁹¹ Collaborative law. Collaborative law - právo spolupráce [online]. [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <http://www.collaborativelaw.cz/collaborative-law.html>

⁹² Collaborative Law – Definition, Vor- & Nachteile, Anwendungsbereiche [online]. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.anwaltfinden.at/ratgeber/collaborative-law/collaborative-law-definition/>

(mezi manželem a advokátem), anebo čtyřstranná mezi manžely a jejich advokáty.⁹³

Strany dobrovolně zveřejní všechny informace a skutečnosti týkající se manželství, které jsou podstatné a důležité k vyřešení otázek, o kterých má být rozhodnuto. Tyto skutečnosti zahrnují, v případě existence dětí v manželství, fakta o tom, kdo bude o dítě pečovat, zda se rodičům jeví vhodná střídavá péče, anebo zda bude o dítě pečovat jen jeden z rodičů, stejně, jako další otázky týkající se případného výživného, bydlení a dalších nákladů. Dále je vhodné doložit i podklady k majetkovým skutečnostem, jakými jsou:

- Výpisy z bankovních účtů, potvrzení o ročních příjmech
- Výpisy z katastru nemovitostí či jiné dokumenty týkající se nemovitostí, např. hypoteční smlouvy.
- Daňová priznání
- Úvěrové či investiční smlouvy uzavřené za dob trvání manželství⁹⁴

Obsahem písemné smlouvy by měl být též závazek, že strany při svých jednání vynaloží v dobré víře takového úsilí, aby dosáhly vzájemně akceptovatelné dohody. Toto je důležitý bod, protože pokud jedna ze stran toto úsilí nevynaloží, nikdy nemůže k vzájemně uspokojivé dohodě mezi manžely dojít. Zároveň, v případě existence nezletilých dětí v manželství, by měly být uzavřené dohody v jejich nejlepším zájmu.

V rámci uplatňování collaborative law musí být každá strana zastoupena svým advokátem, který je školen na tento postup vyjednávání.⁹⁵ Musí mít zejména dobré komunikační schopnosti, umět vyjednávat a naslouchat v rámci týmu. Zastupování advokátem probíhá na základě písemné, dvoustranné smlouvy, která se v právních podmínkách ČR nazývá smlouva o poskytování právních služeb a je uzavírána na základě zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii a také dle příslušných ustanovení OZ. Zastupování dle smlouvy končí v případě, že se manželům nepodaří

⁹³ DIEHL, Diane. What is a Collaborative Divorce Participation Agreement? [online]. 01.08.2018 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.divorcemag.com/blog/what-is-a-collaborative-divorce-participation-agreement>

⁹⁴ STONER, Katherine E. Divorce without court: a guide to mediation & collaborative divorce. 3rd edition. Berkeley, Calif.: Nolo, 2012, s. 225-228

⁹⁵ Více o dovednostech advokáta ohledně metody collaborative practice viz <https://www.collaborativepractice.com>

dojít k vzájemné dohodě, a je tedy nutné zahájit soudní řízení. V takovém případě je nepřipustné, aby advokáti účastníci se předchozího mimosoudního vyjednávání, dále zastupovali své klienty v soudním řízení. Důvod, proč je tomu tak dáno je ten, aby byla maximálně zajištěna důvěra na jednáních, tedy, aby strany mohly bezpečně zveřejnit všechny důležité skutečnosti a věděly, že v případě neúspěchu tyto skutečnosti nebudou využity advokáty v rámci sporného soudního řízení.

Jak bylo zmíněno, může být do tohoto procesu zapojen v případě potřeby i další odborník z oblasti finanční, ekonomické, psychologické, s dovednostmi jednat s dospělými, anebo s dětmi. Jejich účast končí stejně jako u advokátů zahájením sporného soudního řízení. Každý z manželů má obvykle s takovým odborníkem uzavřenou písemnou smlouvu, na základě které je pak za své služby samostatně placen. Takový tým je v literatuře označován jako collaborative team.⁹⁶

S takto utvořeným týmem poté dochází ke společným jednáním, jehož cílem je uzavření vzájemně akceptovatelné dohody, která je závazná pro obě strany. Těchto jednání se účastní všichni společně. Tyto dohody jsou poté podkladem pro zahájení soudního řízení, kde by mělo dojít k jejich schválení a následného rozvodu manželství bez nutnosti jakéhokoliv dalšího zásahu ze strany soudu. To je i důvod, proč se těchto jednání účastní i advokáti, a to právě kvůli tomu, aby dohody sjednané manžely nevykazovaly žádné právní nedostatky a nedošlo k tomu, že soud tyto dohody zamítne.

3.5.3. ROZDÍL MEZI COLLABORATIVE LAW A SPORNÝM SOUDNÍM ŘÍZENÍM

Rozdílem od soudního, formalizovaného řízení je hned několik skutečností. V případě využití tzv. práva spolupráce jsou těmi, kteří vedou celý tento proces právě rozvádějící se manželé. Advokáti i ostatní zúčastnění odborníci jim sice během celého procesu mohou radit, naslouchat jim a pomáhat jim překonat vzájemná úskalí, ale jsou to právě manželé, kdo schválí závěrečnou dohodu této spolupráce. V případě soudního řízení je tím, kdo vede celý proces soud a soudce je ten, kdo vynese rozhodující rozsudek. Manželé sice mohou soudní proces mírně

⁹⁶ TUROŇOVÁ, Jana. Dny práva ...: Days of Law .. [online]. Brno: Masarykova univerzita, [2009]- [cit. 2022-03-19]. ISBN ISBN978-80-210-4990-1..

ovlivňovat, ale vynesení rozsudku již nikoliv. Tento rozsudek je právně závazný, a ne vždy může oběma manželům jeho konečná podoba vyhovovat.

Dalším patrným rozdílem budou náklady takového procesu. V případě spolupráce jsou náklady přijatelnější, obvykle nižší než v případě zdlouhavých soudních sporů. Náklady na soudní řízení jsou nepředvídatelné a mohou velice rychle eskalovat v případě opakovaných soudních jednání. Nehledě na to, že může dojít k podání opravných prostředků a celý proces se prodlouží o další řízení.

Dle odborníků se průměrná cena collaborative law přibližuje zhruba 1/3 ceny sporného rozvodového řízení. Za zmínku jistě stojí i to, že úspěšnost collaborative law, tedy úspěšné uzavření dohody mezi manžely ohledně rozvodových sporů, se pohybuje kolem 87 %.⁹⁷

Nespornou, pozitivní skutečností ohledně výhod využití této metody bude také čas, který je manželům ušetřen. V případě využití collaborative law je doba, pro kterou se řešení sporů vede, závislá pouze na manželech a jejich přístupu. Oni jsou tedy tím, kdo plánuje přímá setkání, na kterých se snaží dojít k akceptovatelné dohodě. Vedle toho je v případě soudního procesu doba, pro kterou se soudní řízení vede, závislá nejen na přístupu manželů a jejich advokátů, ale zejména na rozvrhu práce jednotlivých soudců, zatíženosti soudů a v neposlední řadě i na praktikách konkrétního soudce, který samotné řízení vede. Výzkum potvrzuje průměrnou délku procesu na 6 měsíců, což je v porovnání s rozvodem v rámci soudního řízení doba poměrně kratší.⁹⁸ V ČR za rok 2020 podle výroční statistické zprávy českého soudnictví činí průměrná délka civilního řízení 281 dní.⁹⁹

3.5.4. COLLABORATIVE LAW V ČR

První zmínky práva spolupráce v ČR se začínají objevovat od roku 2007, kdy se české právničky Eva Vaňková a Marie Brožová účastnily první evropské konference o právu spolupráce konané ve Vídni a staly se členky výše zmiňované organizace sdružující advokáty se zájmem o právo spolupráce International

⁹⁷ KORNEL, Martin. Collaborative law a efektivní rozvod. Právní rozhledy, 2007, č. 22, s. 815 - 818

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Výroční statistická zpráva českého soudnictví dostupná z <https://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2021/08/ceske-soudnictvi-2020.pdf>

Academy of Collaborative Professionals. Od té doby se obě věnují propagaci principů této metody a o právu spolupráce přednáší v ČR i zahraničí.

Později roku 2010 vzniká na území ČR první organizace věnující se propagaci a osvětě této problematiky, a to obecně prospěšná společnost s názvem Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o. p. s. (dále jen „ESI“).¹⁰⁰ Vedle toho vznikla roku 2010 také první samostatná pracovní skupina CLEAS¹⁰¹, jejíž členové jsou advokáti pro mimosoudní řešení sporů využívajících právě metod práva spolupráce a týmového řešení v oblasti práva obchodního, pracovního a občanského.¹⁰² Díky aktivitám CLEAS a ESI se osvěta a školení metod práva spolupráce staly součástí vzdělávání advokátních koncipientů, které v současné době pro Českou advokátní komoru zajišťuje JUDr. Anna Márová, jedna ze zakládajících členek CLEAS a lektorka z ESI.¹⁰³ Jak je na stránkách ESI uvedeno, ačkoliv jsou v rámci ESI pořádána různá školení a workshopy, a je zde tedy snaha o propagaci práva spolupráce již několik let, nutno zmínit, že tyto metody nejsou mezi českými advokáty příliš rozšířené a obecně přijímané. Vedle toho je další neméně důležitou skutečností fakt, že v současné době právo spolupráce, na rozdíl od mediace či rozhodčího řízení, stále nemá právní oporu v českém právním řádu a není upraveno žádným zákonem.

Závěrem lze říci, že právo spolupráce nabízí nový pohled na to, jak lze vyřešit předrozvodové spory s menšími náklady, v kratším čase, a zároveň ku prospěchu a spokojenosti obou z rozvádějících se manželů. Nicméně lze tvrdit, že v českých podmínkách je to obor poměrně mladý a bude potřebovat ještě mnoho času, než prolomí tuzemskou tradici řešení rozvodu manželství soudní cestou. Důležité je, dle mého, nejen aby o této metodě bylo hojněji diskutováno na advokátní půdě, ale také aby veřejnost byla o této možnosti více informována. To by mohlo probíhat např. prostřednictvím médií či samotnými advokáty, kteří se

¹⁰⁰ Více viz <https://www.esi-cz.eu/>

¹⁰¹ CLEAS je projekt nezávislých názorově si blízkých advokátů nabízejících v rámci své právní praxe službu řešení sporů mimosoudní cestou, mezi jiným i metodou collaborative law – práva spolupráce. Více viz <http://www.collaborativelaw.cz/>

¹⁰² Týmové řešení sporů (Collaborative Practice) v České republice a na Slovensku. Evropský institut pro smír a mediaci, o. p. s. [online]. [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://www.esi-cz.eu/spoluprace/clcp?msclkid=3d972c0fa78d11eca33e41126b2fc8e3>

¹⁰³ Tamtéž

této praxi věnují. V další části této práce bude nyní pojednáno o dalším způsobu mimosoudního řešení rozvodových sporů, a to mediaci.

3.6. MEDIACE

Mediace je jeden z dalších způsobů, jak vyřešit spory mimosoudní, neformální cestou. Jde o metodu velice podobnou právu spolupráce, ale v rámci mediace vystupuje třetí, nezávislá osoba, která není zástupcem ani jedné ze stran. O rozdílech obou způsobů bude níže ještě podrobněji pojednáno. Mediace je metoda zahrnující různé, především komunikační techniky. Osoby mající mezi sebou nějaký spor se obrátí na třetí, nezávislou osobu tzv. mediátora. Mediátor jim právě za pomoci různých komunikačních dovedností zprostředkuje a pomůže najít smírné řešení. Jde tedy opět o metodu, která je založena na principu WIN-WIN a odráží tak zachované mezilidské vztahy bez pocitu frustrace nebo porážení. Cílem mediace je vytvoření písemné dohody, tzv. mediační dohody.¹⁰⁴

Na rozdíl od práva spolupráce je mediace v občansko-právních věcech již upravena zákonem. Od 1. 9. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů (dále jen „ZOM“), kterým bylo konečně formalizováno mimosoudní řešení sporů za účasti třetí, nezávislé osoby v netrestních věcech. Došlo tak ke zlomovému okamžiku, kdy lze legálně vyřešit netrestní spory formou mediace.

Dle § 2 písm. a) ZOM se pro účely tohoto zákona mediací rozumí: postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými (dále jen „strana konfliktu“), tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.

Dle § 2 písm. b) ZOM se mediátorem rozumí fyzická osoba zapsaná v seznamu mediátorů, tímto seznamem je veřejný seznam vedený u Ministerstva spravedlnosti. Dále tento zákon stanovuje podmínky zápisu do seznamu mediátorů. Mediátorem se může stát fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům,

¹⁰⁴ O mediaci [online]. [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.mediace.cz/cs/o-mediaci?msclkid=d0c9ce40a8fb11ec896ea56bcc25c61a>

bezúhonná a získala vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu v ČR, anebo v zahraničí. Vedle toho musí mediátor složit zkoušku mediátora. Mimo těchto zákonných podmínek by měl být mediátor osobou, která umí kvalitně vyjednávat a vyzná se v mezilidské komunikaci. V rámci rozvodové mediace by mediátor měl být osobou, která umí dobře zjistit potřeby a zájmy sporných stran, umí zohlednit potřeby a zájmy nezletilého dítěte, umožní stranám pochopit se a zvládnout najít v každé krizové situaci nejlepší možné řešení, přitom zůstane nestranným a nezaujatým prostředníkem snažícím se docílit spravedlivé dohody. Zde se přikláním k názoru Hrušákové, která k image mediátora dodává:

„Mediátor je nestranný. Nelze ovšem říci, že „nekope v žádném dresu“. Na jeho pomyslném dresu je coby název týmu napsáno: „Dohoda jistá a spravedlivá“. Aby toho dosáhl, nesmí podporovat jen jednu stranu, ale musí zohledňovat zájmy všech zúčastněných stran, respektovat možnosti a meze stran, dbát na zájmy toho, o koho v mediaci jde především (např. dítěte).“ 105

Dalším termínem zmíněným v tomto zákoně je rodinná mediace, která je pro potřeby rozvodu manželství právě klíčová. ZOM definuje rodinnou mediaci v § 2 písm. b) jako: mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů. Z toho vyplývá, že mediace je metodou, při níž lze řešit i záležitosti vyplývající právě z předrozvodových sporů. Rodinná mediace je druh mimosoudního řešení sporů, které mezi sebou vedou manželé, či další členové rodiny, kteří jsou spojovány příbuzenskými či obdobnými vztahy. V případě rozvodu manželství tak půjde především o tyto skupiny sporů:

- Spory o děti a děti se týkající – spory o rozhodnutí, který z rodičů bude o dítě pečovat, úprava styku s druhým rodičem, spory na rozvod bezprostředně navazující jako spory o tom, kterou školu bude dítě navštěvovat, která zdravotnická zařízení navštěvovat, jak budou placeny náklady na dítě, rozhodování o výši výživného a další.
- Spory majetkové – zde půjde především o spory týkající se vypořádání společného jmění manželů, spory týkající se společného podnikání a jejich

¹⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. Bulletin advokacie, 1999, č. 5, s. 29-35

budoucí vyřešení, spory týkající se společného bydlení, placení nájmu, či spory týkající se výživného na děti, či výživného pro druhého manžela.

- Ostatní spory vztahové – další spory vycházející z rozvodu manželství, spory týkající se různých oprávnění v rodině, spory mezi dospělými členy rodiny, mezi prarodiči a další.¹⁰⁶

3.6.1. PRŮBĚH MEDIACE

Celý průběh mediace je založen na dobrovolnosti. Tedy aby mohlo dojít k mediaci, je zapotřebí, aby obě strany s tímto postupem souhlasily. To se někdy může jevit jako nemožné, zejména v případě, kdy je jedna ze stran s dosavadním stavem věci spokojena (matka, která má dítě v péči) a přitom druhá strana by dosavadní situaci chtěla vyřešit jiným způsobem. Často se s tímto potkáme v situaci, kdy je matka přesvědčena o jediné schůdné variantě péče o nezletilé dítě tak, že o dítě bude pečovat výlučně ona sama a jiná varianta pro ni nepřichází v úvahu. Pokud je zde nedostatek ochoty, pak zbývá na soudech, advokátech, anebo pracovnících sociálně-právní ochrany dětí, aby účastníky o výhodách mediace přesvědčili.¹⁰⁷

Určitým posunem vpřed je v této oblasti, právě v souvislosti s přijetím zákona o mediaci, doplnění § 100 odst. 2 OSŘ, podle něhož, je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídít první setkání s mediátorem v rozsahu tří hodin a řízení až na tři měsíce přerušit. Toto ustanovení tak umožňuje soudu, aby účastníkům sporného řízení, což by pro potřeby rozvodu manželství bylo použitelné v řízení o vypořádání SJM, nařídil povinnost k prvnímu setkání s mediátorem. Zde je důležité zmínit, že se nejedná o povinnou účast mediace, ale pouze o povinnost se s mediátorem setkat, kdyby tomu bylo naopak, bylo by toto ustanovení v rozporu se samotnými principy mediace.

Existují však rozvodové či rodinné spory, ve kterých je mediace absolutně nevhodná. Tak je tomu ve věcech, které nesnesou odkladu, např. ve věcech domácího násilí. Zde bude naprosto vhodné, aby o všem podstatném v souvislosti s rozvodem manželství rozhodoval soud, protože v mediaci je nutné kromě

¹⁰⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. Bulletin advokacie, 2013, č. 6, s. 39-41

¹⁰⁷ Tamtéž

dobrovolnosti i naprostá důvěra obou stran a pro negativní emoce jako je strach, není v mediaci prostor.

Pokud na prvním setkání dojde k přesvědčení o výhodnosti využití mediace, může být mediace rovnou zahájena. Délka jednání již závisí na individuálních aspektech každého manželství. Může být vyřízena během prvního setkání a někdy bude potřeba takových setkání více. Mediace je poté úspěšně dokončena předložením mediační dohody, která je poté podkladem pro její schválení soudem jako smíru.¹⁰⁸ Pokud k uzavření mediační dohody nedojde, informuje o tom mediátor soud, ale pouze s informací, že mediace nevedla k úspěšné dohodě, neposkytuje žádné další informace o účastnících.¹⁰⁹ Mediátor je totiž dle § 9 zákona o mediaci vázán povinností mlčenlivosti.

Podobné ustanovení jako § 100 odst. 2 OSŘ, najdeme i v ZŘS, a to v části věnující se řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Zde je stanoveno opět oprávnění soudu v § 474 odst. 1, aby za účelem ochrany zájmu nezletilého dítěte vedl soud rozvádějící se rodiče k nalezení smírného řešení. Za tím účelem může soud rodičům uložit povinnost účasti na mediačním jednání na dobu nejvýše tří měsíců. Zákonodárce, dle mého, pro toto ustanovení nezvolil tu správnou jazykovou formulaci, zde totiž dochází k upozadění dobrovolnosti mediace jako jejího hlavního rysu. Domnívám se, že měla být v daném ustanovení použita obdobná jazyková formulace, jako je tomu v § 100 odst. 2 OSŘ. Koneckonců k jazykovému nesouladu uvedených ustanovení OSŘ a ZŘS se vyjádřilo i Ministerstvo spravedlnosti ve svém výkladovém stanovisku, ve kterém stanovilo, že pojem mediační jednání je v tomto ohledu nutné vykládat v režimu nařízeného prvního jednání se zapsaným mediátorem ve smyslu § 100 odst. 2 OSŘ. Mediace, a v tomto případě, rodinná mediace je vždy dobrovolná, z čehož vyplývá, že její zahájení je na vůli stran a nemůže být proto nařízena soudem. V případě soudu se tak jedná pouze o procesní nástroj, a tím je právě nařízení prvního jednání se zapsaným mediátorem.¹¹⁰ Z toho vyplývá, že soud by měl tuto variantu manželům uvažujícím

¹⁰⁸ SVOBODA, Karel. § 100 [Postup soudu po podání žaloby]. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 497.

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Stanovisko Ministerstva spravedlnosti z 9. 12. 2019. Dostupné z <https://www.justice.cz/>

o rozvodu manželství doporučit jako vhodnou cestu k tomu, jak se dohodnout na některých sporných otázkách. Takové doporučující ustanovení nalezneme v úvodní části ZŘS, a to v § 9 ZŘS ve znění:

„Soud vede účastníky k nalezení smírného řešení. Za tím účelem je informuje o možnostech mimosoudního smírního nebo mediačního jednání.“

V rámci režimu OSŘ i ZŘS je tedy jisté, že obě strany musí být ochotny tímto mediačním procesem projít a vyhnout se tak samotnému vyřizování rozvodových záležitostí před soudem, ať už se týkají nezletilých dětí, anebo společného majetku, pakliže tomu tak je, může se přejít k samotnému průběhu mediace, který je podobný jako v případě praktik collaborative law. Rozdílem je fakt, že k mediaci může být přistoupeno nejen před řízením o rozvod manželství, ale i během samotného řízení. Není vyloučeno ani její využití ve fázi porozvodové. Dle mého však nalezne největší uplatnění právě ve fázi před rozvodem manželství.

Samotná mediace je zahájena uzavřením smlouvy o provedení mediace. Taková smlouva musí dle § 4 zákona o mediaci obsahovat označení stran konfliktu, které by pro potřeby rozvodu manželství byli manželé, ale není vyloučeno, aby se mediace účastnili i další zainteresované osoby, které mají stranám dopomoci konflikt vyřešit, anebo takové osoby, které jsou konfliktem dotčeni.¹¹¹ Zde vyvstává otázka, zda by se mediace měly účastnit i nezletilé děti. V tomto bodě se přikláním k názoru odborníků, že by se nezletilé děti účastnit mediace měly, zejména v té části jednání, která se jich přímo dotýká a je potřebné zjistit jejich názor k věci, tedy v případě jednání týkajících se jejich majetku, anebo v případě dohod o jejich péči. Mediátor však musí zhodnotit, zda je to s přihlédnutím k věku dětí rozumné, a s ohledem na rozumovou a psychickou vyspělost dítěte vhodné.¹¹² Dále musí být v této smlouvě vymezen konflikt, který má být předmětem mediace. Zde budou uvedeny všechny sporné otázky manželů týkající se rozvodu. Dalším bodem smlouvy o provedení mediace je výše odměny mediátora a doba, pro kterou bude mediace probíhat. Ta může být označena na dobu určitou, anebo neurčitou.

¹¹¹ DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 13

¹¹² KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. Právní rozhledy, 2014, č. 10, s. 353 - 358

Po uzavření takové dohody se přistupuje k prvním jednáním, na kterých jsou obvykle vyslechnuti oba manželé. Po vyjádření prvního z nich, následuje vyslechnutí návrhu druhého manžela a jeho námitek k vyjádřením prvního. Mediátor je v této fázi nepřerušuje, naopak důkladně naslouchá návrhům a představám obou manželů o budoucím uspořádání práv. Následně se slova ujímá sám mediátor, který se na základě vyjádření a námitek manželů snaží najít nejvhodnější společně řešení. Mediátor se v této fázi snaží docílit vzájemné dohody zejména tak, že vyzdvihne momenty nesporné, a naopak momenty sporné prozatím upozadí. Zásadní je dosáhnout co nejdříve dohody, alespoň na některé ze sporných otázek, což do budoucna manžele motivuje k dohodě i na ostatních sporných otázkách. Mediátor tak musí být zdatný v oblasti psychologie, aby rychle rozpoznal povahové rysy každého z manželů.¹¹³

Pokud se průběh mediace vyvíjí dobrým směrem a dojde k dohodě manželů na sporných otázkách, mediace je poté ukončena uzavřením mediační dohody dle § 7 ZOM. Mediační dohodou se rozumí dvou či vícestranné právní jednání, jehož smluvními stranami jsou všechny strany konfliktu. V případě rozvodu manželství by tak jejími stranami byli manželé a další osoby podílející se na mediaci. Tato dohoda musí být uzavřena v písemné formě. Nezbytnou náležitostí jsou podpisy zúčastněných stran sporu a datum uzavření dohody. Mediátor není účastníkem mediační dohody, nicméně svým podpisem stvrzuje, že k této dohodě došlo v rámci mediace. Obsahem mediační dohody je ujednání manželů na sporných otázkách, které byly vymezeny v rámci smlouvy o provedení mediace, která byla uzavírána při zahájení mediace. Pro případ rozvodu manželství tak obsahem mediační dohody budou zejména dohoda o vypořádání SJM a dohoda manželů o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Důležité je zmínit, že odpovědnost za uzavřenou dohodu nenese mediátor, ale výhradně uzavírající manželé, a to i z pohledu souladu hmotného práva.¹¹⁴ Důvodem, proč není mediátor za obsah dohod odpovědný je v přímé souvislosti s jeho neutralitou. Mediátorovou

¹¹³ ZEMAN, Miroslav. Mediace při rozvodu nebo advokát? [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.profipravnik.cz/p/mediace-pri-rozvodu-nebo-advokat-404.html?msclkid=5ef04401a94611eca0c202148a3120ea>

¹¹⁴ HÁJKOVÁ, Šárka. § 7 [Mediační dohoda]. In: DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 36

povinností ani právem není do mediace zasahovat a vyjadřovat svůj názor k předmětu sporu. Toto je možné jen v případě, že by strany o jeho nezávazný názor požádaly.¹¹⁵

Co se týče vykonatelnosti uzavřené mediační dohody, má pouze soukromoprávní charakter. To znamená, že není přímo vykonatelná a nelze práva a povinnosti v ní uzavřené přímo vynuocovat. Dosáhnout vykonatelnosti mediační dohody tak mohou rozvádějící se manželé cestou soudního schválení. Zde je nutné rozlišit, zda se bude jednat o dohodu, kterou lze schválit v rámci smírčího řízení dle OSŘ, tedy v tomto režimu půjde o dohodu o vypořádání SJM, anebo o jiných majetkových právech manželů. V druhém případě se bude jednat o dohodu týkající se péče o nezletilé děti, jejíž vykonatelnosti dosáhnou manželé tak, že jí uplatní v příslušném řízení dle ZŘS a soud tuto dohodu pojme do výroku rozhodnutí.¹¹⁶

Využití mediace v rodinných záležitostech, zejména v těch, které souvisí s rozvodem manželství, se mi jeví jako vhodné a účelné u těch manželství, kde sice návrh na rozvod manželství podal jeden z manželů, tedy v zahájení řízení šlo o rozvod manželství se zjišťováním příčin rozvratu, nicméně v průběhu řízení dojde k tomu, že se druhý manžel k návrhu prvního připojí. V takovém případě se mi jeví jako vhodné, aby soud manžele na možnost využití mediace odkázel.

Dále se mi jeví jako vhodné využití mediace pro rozvod manželství tam, kde manželé k překonání vzájemných počátečních sporů potřebují tzv. „pomocnou ruku“, která jím pomůže překlenout společná úskalí a navede je na správnou cestu, jak své rozvodové záležitosti vyřešit, aniž je nutné s nimi chodit před soud. Na ten se pak obrátí až s uzavřenými dohodami a využijí tak možnosti rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu. Dle mého je tak mediace nevhodná v případě opravdu vypjatých vztahů mezi manžely, kde veškeré pokusy o vzájemné domluvy už byly vyčerpány dávno předtím, než se manželé, nebo jeden z nich, obrátili na soud, tedy tam, kde ani pomoc třetí, nezúčastněné a nezávislé osoby již nemůže pomoci, ať už

¹¹⁵ HÁJKOVÁ, Šárka. § 3 [Základní ustanovení]. In: DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 17

¹¹⁶ HÁJKOVÁ, Šárka. § 7 [Mediační dohoda]. In: DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 37

z důvodu toho, že jeden z manželů jakoukoliv dohodu odmítá, anebo není ochoten přistoupit k jakémukoliv kompromisu.

Díky novele ZOM byla možnost mediace v netrestních věcech konečně zahrnuta do právního řádu ČR a jednotlivé její instituty upraveny. Specifické postavení zde má rodinná mediace, což lze odvodit již z toho, že je ve zmíněném zákoně samostatně definována. Domnívám se, že na rozdíl od ostatních forem mediace jsou v rodinné mediaci zásadní zejména vztahy zúčastněných stran, které jsou si výrazně bližší a naplněné zvláštním emocionálním poutem, tak jak už to v rodině bývá. S čímž by měl mediátor v případě rodinné/rozvodové mediace dopředu počítat.

3.6.2. ROZDÍL MEZI MEDIACÍ A COLLABORATIVE LAW

Obě tyto metody alternativního řešení předrozvodových sporů jsou si velmi blízké a obě nabízejí způsob, jak důstojně vyřešit a ukončit nefunkční manželství bez nutnosti zdlouhavých, soudních sporů, které mohou leckdy končit i velice nepříjemně nejen pro oba manžely, ale i pro další zúčastněné osoby. Tím míním zejména ty situace, kdy dojde u soudu k odtajňování různých intimních věcí společného manželství až např. k tomu, že jeden z manželů tzv. očerňuje druhého. To může vyústit až vzájemné si vytýkání dávné minulosti. Tomu mají obě tyto metody zabránit především tím, že v obou dvou případech jsou vedeny či korigovány dalšími, školenými, nezájatými osobami, které se snaží manžele usměrnit a zdůraznit fakt, že budoucnost je to, co je v okamžiku řešení rozvodu opravdu podstatné. Hlavní společný rys mediace a collaborative law je dobrovolnost účasti na takovém procesu. Dalším společným rysem je skutečnost, že jsou to právě manželé, kteří mají během těchto metod průběh celého jejich vývoje ve své moci, což v případě soudního procesu již nikoliv. U obou dvou metod se totiž do popředí dostává WIN-WIN efekt, kterého lze v soudním řízení těžko dosáhnout. Další, co mají obě metody společné je, že obě vedou k uzavření společných dohod, které mohou být základem k rozvodu v kratší době a s menšími náklady.

Rozdíl, který spatřuji v obou metodách je v postavení třetích osob. V případě collaborative law zde máme strany sporu a jejich advokáty, kteří by sice měli ctít metodu WIN-WIN, ale mohou stranám radit a navrhnout jim různé postupy

a možnosti, protože jsou to advokáti zastupující na základě smlouvy o poskytování právních služeb.

Jinak je to u mediace, kde máme nezávislou, nestrannou třetí osobu, která zůstává během celého mediačního procesu neutrální a žádnou ze stran by v žádném případě neměla zvyhodňovat. Také proto není účastníkem závěrečné mediační dohody, ale tuto dohodu pouze stvrzuje svým podpisem. Dalším rozdílem, který v metodách spatřuji je fakt, že u mediace mediátor nenese zodpovědnost za uzavřenou dohodu a její obsah. V případě collaborative law zde za uzavřené dohody nesou odpovědnost advokáti, právě díky uzavíraným smlouvám před zahájením spolupráce. Jsou to právě oni, díky nim mají být v případě uzavření dohod, tyto dohody po hmotněprávní stránce v pořádku, na rozdíl od dohody mediační.

Toto jsou podstatné rozdíly, které v uvedených metodách spatřuji. Dle mého jde v obou případech o přínosné možnosti alternativního řešení rozvodových sporů. V našich podmínkách jde o možnosti poměrně mladé a nezažité, bude tak na advokátech a soudcích, aby tyto metody v praxi častěji využívali a veřejnost tak časem získala o těchto způsobech nějaké povědomí.

4 ROZVOD DE LEGE FERENDA

Následující kapitola je věnována úvahám nad budoucí právní úpravou rozvodu manželství. Za výrazný nedostatek současné právní úpravy považují zejména skutečnost, že v případě nesporného rozvodu manželství, tedy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu dle § 757 OZ, je soudce povinen jednat v souladu s ustanovením § 389 ZŘS, tedy obecně se pokoušet mezi manžely o smír a za tím účelem nařídit jednání ve věci samé, na kterém je povinen manžele vyslechnout.

Mám za to, že v případě manželství, ve kterém se nenacházejí nezletilé děti, je tato praxe pro oba manžely nadbytečnou zátěží a pro soud nadbytečnou prací. V případě, kdy se v manželství nacházejí nezletilé děti tuto praxi považují za účelnou, aby soud prověřil, zda není rozvod manželství v rozporu s jejich zájmy. V ostatních případech mám za to, že když manželé prošli celým postupem vzájemných dohod o rozvodu a na soud se obrátili již se společným návrhem, ve kterém naplnili zákonné podmínky § 757, je tedy na jejich vůli, že své manželství chtějí ukončit. Dle mého jsou totiž manželé, kteří se dokázali na všem podstatném dohodnout ještě před samotným podáním společného návrhu na rozvod manželství, opravdu srozuměni s následky jejich konání a dle mého i již přesvědčeni o tom, že je rozvod pro ně nejlepším řešením.

Lze říci, že vhodným postupem by se zde nabízelo, aby v případě těchto rozvodů soud manželství rozvedl bez nutnosti osobní účasti manželů na soudním jednání. Vzhledem k uvedenému by tak zákonodárce měl zvážit, zda by nemělo dojít k novele ustanovení ZŘS, kterým by se doplnilo ustanovení § 389 tak, že soud od nařízení jednání ve věci samé a následnému výslechu manželů může upustit v případě, kdy se mu to jeví jako vhodné, zejména v případě, kdy se v manželství nenacházejí žádné nezletilé děti a manželé shodně prohlašují, že došlo k rozvratu manželství. Soud by tak v těchto případech mohl rozhodnout jen na základě předložených listinných důkazů a manželství rozvést bez nařízení jednání ve věci samé.

Další alternativou, jak snížit rozsah agendy svěřené zákonem výlučně soudům a zmenšit tak i nastávající nepříjemnosti manželům, se mi jeví budoucí možnost přenesu agendy nesporných rozvodů bez nezletilých dětí na notáře. Dle mého by pro samotné manžely bylo motivující, že pokud se na všem potřebném

dohodnou sami, tedy naplní podmínky nesporného rozvodu, mohli by takto manželství ukončit u notáře a nemuseli by se účastnit formalizovaného soudního jednání. Přikláním se v tomto k názoru JUDr. Petra Šuka, který v rozhovoru týkajícího se rozdělení některých soudních agend mezi notáře a tím možného odbřemenění soudů tvrdí:

„Nesporné rozvody jsou dobrým příkladem další agendy, která by mohla a měla být „vyvedena“ mimo justici. Není důvod, aby si lidé, mezi nimiž není žádného sporu, chodili k soudu pro „úřední lejštro“. Její svěřením notářům je podle mne rozumným a logickým krokem. A podle mého názoru tu jsou i další agendy, které by bylo rozumné ze soudů „odvést“.“¹¹⁷

Dle mého by svěřením agendy nesporných rozvodů bez nezletilých dětí notářům mohlo být krokem užitečným, jak pro samotné manžele, tak i pro soudy. Celý rozvodový proces by se zrychlil a jak již bylo zmíněno, tím by mohlo dojít k motivaci manželů se na podstatných věcech dohodnout. Na druhou stranu soudům by byla snížena svěřená agenda o další pouze administrativní záležitost, kterou se nyní musí stále zabývat navzdory potřebnějším agendám. V obou dvou případech by také došlo ke snížení potřebných nákladů na celý proces. Soudy by tak napříště rozhodovali pouze o těch rozvodech manželství, která probíhají v režimu zjišťování příčin rozvratu, tedy o rozvodech sporných a dále o těch rozvodech, ve kterém se nacházejí nezletilé děti.

Dle mého by tak právní úprava rozvodu manželství mohla vypadat tak, že místně příslušným pro ukončení manželství je za splnění určitých podmínek i notář, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště. V případě nesporného rozvodu bez nezletilých dětí by tak průběh rozvodu mohl vypadat tak, že oba manželé by k notáři podali společný návrh na ukončení manželství, ve kterém by splnili následující podmínky:

¹¹⁷ NEUBAUER, Radim. „Je načase vyvést ze soudů ty agendy, které justici zbytečně zatěžují a které by přitom lépe, operativněji a levněji mohli řešit například právě notáři,“ říká v rozhovoru pro Ad Notam nový místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Petr Šuk. Ad Notam, 2021, č. 1, s. 31-34

- a) manželství trvalo nejméně jeden rok a
- b) manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,
- c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů a bydlení pro dobu po rozvodu, a dále
- d) v manželství nežijí žádné nezletilé děti

Dále by tyto zákonné předpoklady manželé museli prokázat předložením úředně ověřených dohod, oddacího listu a prohlášení o tom, že spolu již zákonem požadovanou dobu nežijí. Notář by poté vydal osvědčení o ukončení manželství formou ověřené dohody manželů.

V závěru už snad jen zmínit, že toto jsou pouze úvahy o možné budoucí právní úpravě rozvodu manželství. Rozvodu u notářů by mohla být věnována samostatná kapitola, ne-li samostatná diplomová práce. Bez pochyby by se jednalo o způsob, kterým by se mohlo odbřemenit množství agendy svěřené zákonem pouze soudu, ale otázkou zůstává, zda by tato forma ukončení manželství byla manžely využívána.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo podat čtenáři ucelený výklad právní úpravy rozvodu manželství, s nastíněním historického vývoje rozvodu manželství na našem území a jeho dobových pojetí. Dalším cílem bylo zhodnocení vlivu pandemie Covid-19 na rozvody a rozvodovost v České republice, který byl následován výkladem o mimosoudních možnostech řešení rozvodových sporů a jejich využití.

Podkladem pro tuto práci mi byly právní předpisy, historické i současné. Dále jsem vycházela z komentářové literatury, odborných českých i zahraničních článků, monografií týkajících se rozvodu manželství a institutů s rozvodem souvisejícím, odborné literatury a v neposlední řadě i judikatury. Vedle toho jsem ke své práci využila i statistické údaje Českého statistického úřadu, výroční zprávy českého soudnictví a internetové stránky odborných institucí.

V první kapitole jsem se na úvod zaměřila na definici podstatných pojmů, které s rozvodem manželství úzce souvisí. V další části této kapitoly jsem analyticky popsala a zhodnotila vývoj právní úpravy rozvodu manželství od Obecného zákoníku občanského až do aktuálně platné právní úpravy, která je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. Po porovnání jednotlivých úprav jsem došla k závěru, že úprava rozvodu manželství v Občanském zákoníku bez menších odchylek vychází z původního znění zákona o rodině. Důležitým milníkem v historii rozvodů manželství bylo jeho vymanění z konfesního a následně politického vlivu, dále zejména překlenutí rozvodu na základě viny jednoho z manželů na rozvod na základě rozvratu manželství. V závěru této kapitoly jsem pro ucelenost práce stručně porovнала hmotněprávní úpravu rozvodu manželství v Anglii s českou právní úpravou. Z této komparace jsem došla k závěru, že rozvod je upraven v Anglii o něco širěji než v ČR. Shoda je bez pochyby v jediném rozvodovém důvodu, a to rozvratu manželství, nicméně právní úprava rozvodu v Anglii se mi jeví o něco přísnější než ta česká.

Ve druhé kapitole jsem rozpracovala jednotlivé způsoby rozvodu manželství, uvedla podmínky, za kterých lze v současné době manželství na našem území rozvést. Nechybí zde ani stručné nastínění procesněprávní stránky rozvodu

manželství, která se řídí zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V závěru této kapitoly jsem krátce zmínila možnost administrativního rozvodu, který je aktuálně dostupný v některých evropských státech. Jde sice o správní formu rozvodu, nicméně dle mého nabízí zajímavou formu rozvodu manželství bez nutnosti účasti na formalizovaném, soudním řízení. V právních podmínkách ČR je však tento postup zatím v nedohlednu.

Třetí kapitola byla věnována aktuálním otázkám týkajících se rozvodu manželství, ve kterých jsem důkladně rozpracovala vliv pandemie Covid-19 na justici a rozvody manželství. Došlo zde k vyvracení mé premisy, že rozvody manželství byly během pandemie hojně odročovány a zároveň k vyvracení premisy, že by docházelo častěji k podání návrhu na rozvod, kterou mohl zapříčinit častější pobyt manželů a rodin v domácnosti. Další část této kapitoly jsem věnovala mimosoudnímu řešení rozvodových sporů, které jsou v současné době na zahraniční půdě tématem velmi diskutovaným. Čtenáři zde byl podán výklad možnosti využití mediace a collaborative law v rozvodových věcech, ze které vyplynulo, že tato možnost se do budoucna jeví jako přijatelná metoda, jak vyřešit rozvodové spory s menšími náklady a v kratším čase.

Ve čtvrté kapitole jsem se věnovala úvahám de lege ferenda nad budoucí možnou úpravou rozvodu manželství. Zde jsem se zaměřila především na povinnost soudce nařizovat jednání ve věci samé v případě nesporných rozvodů, která se jeví v některých případech jako nadbytečná. Závěr této kapitoly je pak věnován krátké úvaze nad možností přesunu agendy nesporných rozvodů manželství bez nezletilých dětí na notáře a tím možného odbřemenění soudů.

RESUMÉ

This thesis deals with the topic of divorce. The aim of the thesis is to provide a comprehensive interpretation of the legal regulation of divorce with an outline of the historical development of the legal acts in our territory and a comparison of the individual legal acts that regulated divorce during this period. Furthermore, the thesis deals with current issues related to divorce, in particular the impact of the Covid-19 pandemic on divorce in the Czech Republic and the possibility of out-of-court resolution of divorce matters in the form of mediation or collaborative law.

The sources used for this thesis are historical and contemporary legal acts, Czech and foreign law literature, academic articles, statistical data and websites of professional institutions dealing with out-of-court dispute resolution.

Objectives and direction of the thesis are set out in its introduction. The thesis results in an overall summary and the findings that have been obtained during the writing of the thesis.

The basic concepts closely related to divorce are shortly explained in the first chapter followed by a detailed explanation of the historical development of legal acts of divorce up to the current, existing legislation, which is depicted in Act No. 89/2012, the Civil Code.

The second chapter describes various methods of divorce. The reader is provided with an analysis and the conditions under which the divorce is possible to be completed by one of the methods with an outline of the procedural aspects that are regulated by Act No. 292/2013, Special Court Proceedings. Administrative divorce, which is currently possible in some European countries, is mentioned in the end of the chapter.

The third chapter introduces the reader to the current issues that are necessarily related to divorce. The chapter begins with an analysis of the impact of the Covid-19 pandemic on judiciary in general, and then on divorce and divorce rates in the Czech Republic. The chapter concludes with an explanation of the methods of mediation and collaborative law and their use in divorce cases.

The final chapter pays attention to *de lege ferenda* considerations, which reflect on the need of married couples personal participation at the court hearing in the case of a mutually filed divorce petition, i.e. in the case of an uncontested divorce, especially when there are no underage children in the case. The chapter briefly reflects a possibility of notarial uncontested divorces without underage children in the Czech Republic at the end.

Seznam použitých zkratk

OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
ZPR	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
OSŘ	zákon č. 293/2013 Sb., občanský soudní řád
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
EU	Evropská unie
ČR	Česká republika
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb., Obecný zákoník občanský
ROZ	zákon č. 320/1919 Sb., rozlukový zákon
ESI	Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o. p. s.
SJM	společné jmění manželů
ZOM	zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci
MCA	Matrimonial Causes Act 1973

Seznam použité literatury

Odborná literatura

- CIBULEC, Jindřich. Manželské praktikum: kniha pro všechny, kdož chtějí více vědět o manželství a rodině. Praha: Avicenum, 1984. Rodinný kruh. ISBN 08-096-84.
- DOLEŽALOVÁ, Martina, HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana, ŠTANDERA, Jan. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. Rozvody, rozchody a zánik partnerství. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-500-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. Rozvod a paragrafy. 2., aktualiz. vyd. Praha: Computer Press, 2001. Právní rady. ISBN 80-722-6477-X.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 2., opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-2706-1.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, JEHLIČKA, Oldřich, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, SPÁČIL, Jiří, ŠVESTKA, Jiří, SIEGLOVÁ, Zuzana, LOUDOVÁ, Milada, BRDIČKA, Radim. Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, JEHLIČKA, Oldřich, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, SPÁČIL, Jiří, ŠVESTKA, Jiří, SIEGLOVÁ, Zuzana, LOUDOVÁ, Milada, BRDIČKA, Radim. Zákon o rodině. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2005
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, HULMÁK, Milan, KORNEL, Martin, KOŽIAK, Jaromír, KYSELOVSKÁ, Tereza, PSUTKA, Jindřich, SEDLÁK, Petr,

- ŠOHAJDOVÁ, Lucia. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. Rodinné právo. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9.
 - HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozvod manželství Právní slovník. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009
 - KADLECOVÁ, Marta. Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-041-3.
 - KYSELOVSKÁ, Tereza, Michal CHORVÁT, Vojtěch KADLUBIEC, Nelly SPRINGINSFELDOVÁ, Alica KŘÁPKOVÁ a Klára DRLÍČKOVÁ. COFOLA 2016: Sborník z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8363-9.
 - PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4164-1.
 - SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021
 - SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-788-0.)
 - ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-66-3.
 - WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna SPURNÁ. Zvláštní řízení soudní. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-829-1.

Soudní judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2015, sp. zn. 21 Cdo 2802/2015

Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb., Obecný zákoník občanský
- Matrimonial Causes Act 1973
- Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
- Vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství
- Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění č. 61/1955 Sb., o změně předpisů o rozvodu

Články

- C. H. BECK. Konsenzuální řešení záležitostí rodinného práva. Právní zpravodaj, 23. 6. 2020
- DIEL, Diane. What is a Collaborative Divorce Participation Agreement? [online]. 01.08.2018 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.divorcemag.com/blog/what-is-a-collaborative-divorce-participation-agreement>
- GRYGAR, Jiří. NOZ v praxi: Jak označovat účastníky řízení o rozvod manželství? Bulletin advokacie [online]. 2014, 19.05.2014, 2014 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-jak-oznacovat-ucastniky-rizeni-o-rozvod-manzelstvi?browser=mobi>
- GRYGAR, Jiří. NOZ v praxi: Specifika společného návrhu na rozvod manželství a připojení se k návrhu na rozvod manželství [online]. Bulletin advokacie, 07.05.2014 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-specifika-spolecneho?browser=full>
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. Bulletin advokacie, 1999, č. 5, s. 29-35
- KORNEL, Martin. Collaborative law a efektivní rozvod. Právní rozhledy, 2007, č. 22, s. 815 – 818

- KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy*, 2014, č. 10, s. 353 - 358
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 39-41
- KŮRA, Jiří. Uplatnění videokonference v rámci civilního soudního řízení [online]. 06.11.2020 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/uplatneni-videokonference-v-ramci-civilniho-soudniho-rizeni>
- NEUBAUER, Radim. „Je načase vyvést ze soudů ty agendy, které justici zbytečně zatěžují a které by přitom lépe, operativněji a levněji mohli řešit například právě notáři,“ říká v rozhovoru pro Ad Notam nový místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Petr Šuk. *Ad Notam*, 2021, č. 1, s. 31-34
- PŘIDAL, Robert. Rozvod bez účasti manželů nikoliv pouze v době pandemie [online]. 23.02.2021 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/rozvod-bez-ucasti-manzelu-nikoliv-pouze-v-dobe-pandemie-112611.html#_ftn1
- PULKRÁBEK, Zdeněk. Příkazuje § 24 odst. 1 ZOR soudu, aby zjistil příčiny rozvratu manželství? *Právní rozhledy*, 2011, č. 2, s. 39-48
- Rozvod u notáře? Notářská komora ČR [online]. 2018, 2018 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/vasi-notari/detail/239_540-rozvod-u-notare
- STONER, Katherine E. *Divorce without court: a guide to mediation & collaborative divorce*. 3rd edition. Berkeley, Calif.: Nolo, 2012, s. 225-228
- SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin advokacie*. 2014, 2014(5), s. 31-33. ISSN 1210-6348.
- TUROŇOVÁ, Jana. *Dny práva ..: Days of Law ..* [online]. Brno: Masarykova univerzita, [2009]- [cit. 2022-03-19]. ISBN ISBN978-80-210-4990-1..

- WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. WHO [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. Řízení o rozvod manželství: Obecně o řízení [online]. Bulletin advokacie, 24.02.2015 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/rizeni-o-rozvod-manzelstvi-obecne-o-rizeni-pravomoc-pojeti-rizeni>

Internetové zdroje

- CLEAS – právo spolupráce - <http://www.collaborativelaw.cz/>
- Collaborative Law – Definition, Vor- & Nachteile, Anwendungsbereiche - <https://www.anwaltfinden.at/ratgeber/collaborative-law>
- Český statistický úřad - <https://www.czso.cz>
- <http://www.nwiacollaborate.org/>
- <https://collaborativelaw.eu>
- <https://www.justice.cz/>
- IACP - <https://collaborativepractice.com>
- O mediaci. Dostupné z: <https://www.mediace.cz/cs/o-mediaci>
- Principles of european family law dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-English.pdf>
- Probační a mediační služba v ČR - <https://www.pmscr.cz/>
- Týmové řešení sporů (Collaborative Practice) v České republice a na Slovensku. Evropský institut pro smír a mediaci, o. p. s. - <https://www.esi-cz.eu>

- Výroční statistická zpráva českého soudnictví dostupná z <https://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2021/08/ceske-soudnictvi-2020.pdf>

Seznam příloh:

- Příloha č. 1 – Statistika okresního soudu v Benešově - počet nápadů a vyřízených rozvodů za rok 2020 a 2021
- Příloha č. 2 – Statistika okresního soudu v Berouně – počet nápadů a vyřízených rozvodů za rok 2020 a 2021

Příloha č. 1

Okresní soud v Benešově – počet návrhů a rozvedených manželství 2020 a 2021

R	návrh 2020	návrh 2021	rozvedeno 2020	rozvedeno 2021	rozvedeno 2020 ciz.	rozvedeno 2021 ciz.
leden	21	14	17	13	1	2
únor	20	19	17	15	1	0
březen	19	18	12	15	2	1
duben	8	13	6	13	0	0
květen	18	19	16	16	1	1
červen	22	20	19	17	2	0
červenec	21	8	18	7	0	1
srpen	19	14	17	11	3	1
září	15	14	13	12	1	0
říjen	13	17	12	9	0	0
listopad	15	16	15	9	1	1
prosinec	21	17	20	9	0	1

Příloha č. 2

Okresní soud v Berouně – počet nápadů a rozvedených manželství za rok 2020

2020	nápad	rozsudky	z toho cizina
leden	27	24	4
únor	19	17	1
březen	18	17	1
duben	9	9	0
květen	10	9	2
červen	27	25	6
červenec	26	17	2
srpen	22	18	0
září	12	9	1
říjen	27	24	3
listopad	31	26	1
prosinec	27	25	3
Celkem	255	220	24

Okresní soud v Berouně – počet nápadů a rozvedených manželství za rok 2021

2021	nápad	rozsudky	z toho cizina
leden	24	22	3
únor	19	17	1
březen	31	29	4
duben	20	17	0
květen	25	16	1
červen	24	17	2
červenec	16	15	1
srpen	25	21	0
září	24	17	0
říjen	20	13	1
listopad	14	3	0
prosinec	16	2	0
Celkem	258	189	13